

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA ŽURNALISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY V SOUČASNÉ PSANÉ SPORTOVNÍ
ŽURNALISTICE**

**LINGUISTIC AGENTS OF CONTEMPORARY WRITTEN SPORTS
JOURNALISM**

DANIEL BIDERMAN

VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. MILOŠ MLČOCH, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vytvořil samostatně s použitím zdrojů,
které jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci, dne 10. května 2011

Daniel Biderman

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miloši Mlčochovi, PhD., za odborné vedení a cenné rady, které mi velice pomohly při psaní této práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá jazykovými prostředky současné psané sportovní žurnalistiky. Pro účely této práce excerpoval autor charakteristické jazykové prostředky sportovní žurnalistiky z deníku Mladá Fronta Dnes v průběhu měsíce července 2009. Práce jednotlivé jazykové prostředky definuje a k definicím vždy přiřazuje plný výčet nalezených excerpt. V závěru potom srovnává četnost výskytu jednotlivých jazykových prostředků.

Klíčová slova

sportovní žurnalistika, psaná žurnalistika, jazykové prostředky.

Annotation

The thesis is focused on linguistic agents of contemporary written sports journalism. For purposes of this thesis the author excerpted the characteristic linguistic agents of written sport journalism from the daily Mladá Fronta Dnes during July 2009. The thesis defines particular linguistic agents and allocates full list of found excerpts. In conclusion the author matches the count of various linguistic agents.

Key words

sports journalism, written journalism, linguistic agents.

Počet znaků:

Počet znaků bez poznámek pod čarou: 78 960

Počet znaků s poznámkami pod čarou: 80 641

OBSAH:

1. ÚVOD	6
1.1. SPORTOVNÍ ŽURNALISTIKA.....	8
1.2. MLADÁ FRONTA DNES.....	9
2. AUTOMATIZOVANÉ A AKTUALIZOVANÉ JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY	9
2.1. AUTOMATIZACE	10
2.1.1. Publicismy.....	11
2.1.2. Frazémy.....	13
2.2. AKTUALIZACE	14
2.2.1. Nespisovná slova.....	14
2.2.2. Sportovní slang.....	19
2.2.3. Nepřímá pojmenování	24
2.2.3.1. Metafora	24
2.2.3.2. Personifikace	30
2.2.3.3. Přirovnání	31
2.2.3.4. Metonymie	32
2.2.3.5. Synekdocha	33
2.2.3.6. Hyperbola.....	34
2.2.3.7. Další nepřímá pojmenování	35
2.2.4. Neologismy	41
2.2.5. Slovní hříčky	44
2.2.6. Knižní výrazy	44
2.2.7. Odborná sportovní terminologie	45
3. DALŠÍ JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY SPORTOVNÍ ŽURNALISTIKY	47
3.1. PROPRIA	47
3.1.1. Exonyma.....	49
3.1.2. Hypokoristika	51
3.3. ANGLICISMY.....	52
3.4. INTERNACIONALISMY	54
3.5. SYNONYMIE.....	55
4. ZÁVĚR	56
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	57

1. Úvod

Cílem této práce je vymezení jazykových prostředků, které využívá současná psaná sportovní žurnalistika, zmapování četnosti jejich výskytu, definice těchto jazykových prostředků na základě studia odborné literatury a dalších relevantních dostupných zdrojů a doložení výskytu těchto jazykových prostředků na konkrétním materiálu excerpovanému pro účely této práce ze sportovní rubriky deníku Mladá Fronta DNES. Práce se přitom omezuje na lexikální stránku jazyka a využívá tak lexikální obsahové analýzy. Práce se zaměřuje na vyjadřování sportovních žurnalistů, proto excerpce nezahrnuje přímou řeč sportovců a trenérů.

Jazykové prostředky charakteristické pro psanou sportovní žurnalistiku se ve větší či menší míře vyskytují také v ostatních oblastech publicistiky, rozdíl je však ve způsobu a četnosti jejich užití. Vzhledem k tomu, že většina událostí, o nichž sportovní žurnalistika informuje, má stejný nebo podobný rámec okolností (neměnná pravidla sportovních disciplín, stejná hrací doba zápasů, stejná hrací plocha apod.), je v ní často využíváno automatizovaných jazykových prostředků. To samozřejmě vede k větší potřebě aktualizace, aby novináři dokázali čtenáře zaujmout. Proces automatizace a aktualizace tak je výrazným fenoménem sportovní žurnalistiky. Proto tomuto procesu - a zejména jazykovým prostředkům, které využívá - byla věnována první část této práce.

Druhá část práce se potom věnuje dalším jazykovým prostředkům, které se na procesu automatizace a aktualizace nepodílejí, ovšem rovněž jsou pro jazyk současné psané sportovní žurnalistiky charakteristické. Příkladem zde mohou být propria, která ve sportovní žurnalistice opět vynikají četností užití, a to zejména v podobě názvů sportovních klubů (Sparta, Baník) nebo metonymických označení klubových mužstev podle názvu města, v němž kluby působí (Teplice, Brno) i reprezentačních mužstev podle názvu mateřské země (Brazílie, Španělsko). Dalším příkladem mohou být anglicismy, které se rovněž ve sportovní žurnalistice vyskytují v hojné míře vzhledem k faktu, že většina sportů jako takových pochází právě z anglofonních oblastí.

V závěru práce se nachází zhodnocení toho, zda a v jaké míře se zkoumané jazykové prostředky skutečně vyskytují v mediálních výstupech sportovních novinářů deníku Mladá Fronta Dnes.

Deník Mladá Fronta Dnes jsem pro excerpci jazykového materiálu zvolil z toho důvodu, že se ve sledovaném období jednalo o nejčtenější celostátní 'seriózní' deník v České republice. Podle průzkumu společností GfK Praha a Median četlo v období 1.7. -17. 12. 2009 deník Mladá Fronta Dnes 938 000 osob. Více čtenářů - 1 390 000 - měl v daném období pouze 'bulvární' deník Blesk.¹

Téma této práce jsem si zvolil s ohledem na svou oblibu sportovní žurnalistiky i sportu jako takového, a také pro své zkušenosti ze sportovních redakcí tuzemských médií. Působil jsem jako sportovní redaktor v tiskové agentuře ČTK a v regionálním studiu Českého rozhlasu Regina Praha, a dále jako editor ve sportovní redakci tiskové agentury Mediafax a deníku Blesk.

Při hledání relevantních zdrojů pro tuto práci jsem zjistil poněkud zarážející skutečnost, že na téma jazyka sportovní žurnalistiky dosud nevyšla prakticky žádná odborná publikace s výjimkou publikací vedoucího této práce Miloše Mlčocha *Charakteristické rysy jazyka psané sportovní žurnalistiky* (2002), *Jazykové prostředky psané sportovní žurnalistiky* (2001), *Specifické rysy jazyka sportovní žurnalistiky* (2001), *Termíny v jazyce současné sportovní žurnalistiky* (2001), *Titulek ve sportovní žurnalistice* (1999) a *Není gól jako gól aneb K některým aspektům jazyka sportovní žurnalistiky* (2000). Proto jsem byl nucen čerpat ze zdrojů, které se tématem sportovní žurnalistiky zabývají spíše marginálně, jako je například Malý slovník českých slangů od Jaroslava Hubáčka a další literatura uvedená v seznamu níže.

Velmi přínosnými jsem pro účely této práce shledal rovněž pokusy některých mých předchůdců, kteří si některé aspekty problematiky jazyka sportovní žurnalistiky vybrali za téma svých bakalářských i diplomových prací. Z několika těchto prací proto cituji a rovněž je uvádím v seznamu použité literatury.

Pro účely této práce jsem rovněž použil citací z odborné literatury, která se svým zaměřením dotýká tématu jazyka psané sportovní žurnalistiky nepřímo. Šlo zejména o knihy zabývající se jazykem obecně se zaměřením především na lexikální rovinu jazyka, ale také o odborné sportovní publikace.

¹ Mediaprojekt. www.radiotv.cz/p_tisk/s_obecne/mediaprojekt-iiiiivq-2009-blesk-opet-vevodi-ctenosti-tisku/ (17.4.2011)

1.1. Sportovní žurnalistika

Sport je fenoménem, který v dnešní době přitahuje obrovskou pozornost veřejnosti. Například sledovanost sportovního kanálu České televize ČT 4 Sport stoupla v době mistrovství světa ve fotbale 2010 z průměrných 3,36 % populace na 6,47 %. Finálový zápas mezi Španělskem a Nizozemskem sledovalo dokonce 11,6 % populace. Během nedělního finále porazila ČT 2 v podílu na divácích s přehledem všechny ostatní české televize včetně nejsledovanější tuzemské televizní stanice TV Nova.² Na takový zájem veřejnosti samozřejmě musí reagovat média a sportovní žurnalistika. Sportovní žurnalistikou rozumíme takové odvětví žurnalistiky, které se zabývá činností sportovců, sportovních týmů, funkcionářů a trenérů tím způsobem, že o nich podává ucelené informace ve formě sportovního zpravodajství nebo sportovní publicistiky. Hlavní náplní sportovní žurnalistiky jsou sportovní komentáře, výsledky a rozhovory.³

S rozvojem jednotlivých sportovních odvětví, se vznikem nových sportů a s růstem oblíbenosti tohoto druhu lidské činnosti se sportovním zprávám začalo věnovat více prostoru, k informacím o výsledcích přibývaly krátké reportáže z průběhu jednotlivých sportovních událostí, komentáře k nim a rozhovory se sportovci nebo trenéry. Dnes téměř všechny deníky mají pro sportovní publicistiku vyhrazenou nejméně jednu stranu a pondělní čísla mnohých z nich obsahují několikastránkovou sportovní přílohu. Zároveň se vydává množství specializovaných sportovních časopisů.⁴

Nárůst mediálního prostoru pro sportovní žurnalistiku je dobře vidět také na nárůstu počtu přímých televizních přenosů ze sportovních utkání a soutěží. V sezóně 2008-2009 odvysílala Česká televize dohromady 141 přímých přenosů z hokejových utkání, v sezóně 1996-97 odvysílaly všechny tehdy existující celostátní televize - ČT, Nova a Prima – dohromady pouze 79 přímých přenosů hokejových utkání.⁵ Přímý přenos ovšem již není pouze doménou audiovizuálních médií. Prudký rozvoj informačních technologií a internetu umožnil vznik psaného on-line přenosu ze sportovních zápasů. V on-line přenosu žurnalista

² Digizone. <http://www.digizone.cz/tiskove-zpravy/pres-milion-divaku-sledovalo-na-ct2-finale> (4. 4. 2011)

³ Jelínková 2006, s. 26

⁴ Čmejrková 2006, s. 174

⁵ Česká televize. http://img8.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocní_zpravy/zprava2009.pdf (30. 3. 2011)

minutu po minutě popisuje dění na hřišti a čtenáři mohou průběh zápasu okamžitě sledovat prostřednictvím internetového prohlížeče.

1.2. Mladá Fronta DNES

Deník Mladá Fronta DNES je nejčtenější seriózní deník poskytující kompletní zpravodajství z České republiky i světa, z politiky, ekonomiky, kultury a sportu. Mladá Fronta DNES má rozsáhlé zpravodajství z regionů, přináší čtyři magazíny týdně (pondělní ONA DNES, středeční DOMA DNES, čtvrteční Magazín DNES + TV a sobotní magazín VÍKEND) a poskytuje velké ekonomické zpravodajství a servis pro čtenáře.

Co se týče sportovního zpravodajství a publicistiky, přináší Mladá Fronta DNES kromě světového a domácího sportovního zpravodajství také informace o regionálním sportu. Sport se nachází spolu s kulturní publicistikou v sešitě C. Sportu bývají věnovány tři tiskové strany, v pondělním vydání, které informuje o sportovních událostech z předchozího víkendu, je to však stran osm. V pátek a v sobotu vychází sport v sešitě B.

Deník se snaží informačně pokrývat všechny druhy sportu, ovšem dominantní postavení má fotbal a hokej. V době excerptce materiálu pro účely této práce (červenec 2009) se hokej nehrál a fotbalová liga teprve začínala, naopak velký prostor dostala právě probíhající cyklistická Tour de France.

2. Automatizované a aktualizované jazykové prostředky

Hlavním předmětem zájmu sportovní žurnalistky jsou sportovní soutěže a zápasy. Jejich podoba je v rámci jednotlivých sportovních disciplín za účelem zachování objektivitě záměrně standardizována podrobnými pravidly. Proto je průběh těchto událostí vždy v mnohých aspektech velice podobný nebo stejný. Sportovní žurnalistika proto logicky o těchto událostech často informuje podobným či stejným způsobem a využívá přitom procesu automatizace. Ta spočívá v opakovaném užívání stejných jazykových prostředků, je chápána jako otřelý, očekávaný vyjadřování. Pro sféru sportovní žurnalistiky (psané i mluvené) je

automatizace příznačná. Píšíci žurnalisté i komentátoři a reportéři však pociťují potřebu svoje projevy oživit – hovoříme pak o aktualizaci.⁶

Proces vzájemného ovlivňování automatizace a aktualizace je jedním z nejtypičtějších projevů sportovní žurnalistiky. V počátcích tohoto procesu měli žurnalisté možnost rozvíjet i její jazykové ztvárnění, používat neatřelá vyjádření, popisy situací v zápase či závodě, využívat prostě takové jazykové prostředky, kterými své čtenáře dokázali zaujmout. Dnešní sportovní žurnalistika se na tomto poli potýká s problémem, jak něco vyjádřit nově, tak, aby neměl čtenář (nebo posluchač, divák) pocit, že čte nebo poslouchá něco, co už četl, poslouchal nebo viděl stokrát předtím. Nacházet nové a nové způsoby, jak sdělit recipientům fakta neokoukaným způsobem, se jeví jako stále těžší a těžší úkol.⁷

2.1. Automatizace

Žurnalistické texty se vyznačují určitou stereotypností, užíváním jazykových prostředků, které čtenář očekává. To je typické zejména pro jazyk sportovní žurnalistiky, kde existuje velké množství ustálených spojení, obrátů a vazeb a jejich užívání je ze strany novinářů zcela mechanické (dát razítko na vítězství, mít více ze hry, využít početní výhodu, zasloužená remíza, uzavřít hattrick). Tato pojmenování lze považovat za prostředky automatizované, můžeme je označit za publicismy, v některých případech je klasifikujeme jako klišé,⁸ tedy obrát, který mechanickým užíváním ztratil životnost.⁹

Důvodem častého používání automatizovaných vyjádření není jen popisování opakujících se podobných sportovních událostí, ale často také potřeba časové úspory při práci žurnalistů. Mnoho sportovních zápasů nebo soutěží končí těsně před uzávěrkou vydání, někdy se uzávěrka dokonce přizpůsobuje času očekávaného konce důležité sportovní události. Novinář pak má velmi omezené časové možnosti k napsání reportáže o této události, proto používá automatizovaných jazykových prostředků, s jejichž pomocí vytvoří text dříve. Na obdobném principu ostatně pracuje také zpravodajství a publicistika jako celek, a to nejen na

⁶ Mlčoch. 2007, s. 39

⁷ Jelínková 2008, s. 6

⁸ Mlčoch 2002, s. 12

⁹ Osvaldová, Halada 1999, s. 89

úrovni užití jazykových prostředků, ale také v oblasti kompozice textů, jejich uspořádání na stránce i v celých novinách, v oblasti grafického zpracování a podobně.

Zpravodajství jako profese používá ustálené postupy, jak zprávy třídit, zpracovávat a předkládat recipientům. Porušování zavedených konvencí či přílišné experimentování může způsobit nepřehlednost či nejasnost sdělení, což částečně konzervuje ustálené postupy a metody zpravodajství.¹⁰

Doba mezi zaznamenáním událostí na straně původce, jejich výběrem a následným zveřejněním sdělení v nejbližším vydání (v případě tištěných deníků v následujícím dni), tedy čas vyhrazený zpracování sdělení, je limitována produkčními lhůtami, vytvářejícími tlak na jazykové ztvárnění textu. Původci sdělení proto využívají ve všech rovinách práce s informací ustálené mechanismy, schémata. Jejich charakter, podobu formují další produkční aspekty, například funkčně podmíněný ohled na příjemce (sdělení musí být podáno srozumitelnou, nenáročnou formou), ale také plocha, která je pro konkrétní sdělení určena. Schematizaci, označovanou rovněž jako modelovost, standardizovanost, automatizace vyjádření, podporuje a umožňuje opakování situací, jevů a událostí.¹¹

Automatizovanými vyjádřeními bývají nejčastěji publicismy a frazémy.

2.1.1. Publicismy

Publicismy představují jednoslovné nebo víceslovné lexikální jednotky, které jsou v některých kontextech příznakové, ne však v lexikální vrstvě publicistické, ke které běžně náleží. Jsou součástí sportovní žurnalistiky psané i mluvené a v jejím rámci jsou samozřejmě stereotypní. Touto svojí ustáleností ale mohou být jazyku sportovní žurnalistiky prospěšné, protože jsou srozumitelné a také automatizované, novinář po nich sahá bez rozmyslu. Publicisty zpravidla nepředstavují pouze jednoslovná pojmenování, ale ustálená slovní spojení (*nečekaný zvrat, bojovat o záchranu*). Ve sportovní žurnalistice se většinou vztahují k průběhu sportovní akce a mohou vyjadřovat stanovisko novináře. Některé publicismy jsou ale užívány nadměrně a získávají pak charakter klišé.¹²

Publicismy v excerpovaném materiálu:

¹⁰ Šváblová 2007, s. 32

¹¹ Jílek 2004, s. 78

¹² Jelínková 2008, s. 89

Dovedl Slavii k přípravné výhře 4:0 nad Kladnem. MF Dnes, 3. července 2009

Venus dělí od Wimbledonského titulu jediný zápas. MF Dnes, 4. července 2009

V dobrém světle se ukázaly některé letní posily. MF Dnes, 7. července 2009

Nastoupil do zápasu s kapitánskou páskou. MF Dnes, 9. července 2009

Sparta si hned od začátku aktivním presinkem vynutila tlak. MF Dnes, 9. července 2009

Stáj Astana včera diktovala tempo pelotonu. MF Dnes, 9. července 2009

Už krátce po startu se utrhla skupinka uprchlíků. MF Dnes, 11. července 2009

Po půlhodině hry stanovil konečné skóre Cihan. MF Dnes, 17. července 2009

Dostal se do šance, kterou mu překazil brankář. MF Dnes, 20. července 2009

Uvolnil se na hranici šestnáctky. MF Dnes, 20. července 2009

Zařídil Salcburku postup. MF Dnes, 23. července 2009

Trubila zůstal jen na lavičce. MF Dnes, 27. července 2009

...poslal Vlčka do sóla.. MF Dnes, 27. července 2009

Slavia doma dotahovala náskok.. MF Dnes, 27. července 2009

Výhru týmu zařídil kapitán Lukeš. MF Dnes, 27. července 2009

Potáhl si míč podél šestnáctky.. MF Dnes, 27. července 2009

...karetní trest... MF Dnes, 27. července 2009

Duel nepřinesl moc fotbalové krásy. MF Dnes, 28. července 2009

Byli k výhře mnohem blíž. MF Dnes, 28. července 2009

Pomohl odvrátit porážku. MF Dnes, 28. července 2009

Hanuš byl v ohni střel. (publicismus) (MF Dnes, 30. července 2009)

Jeden z klíčových mužů obrany české fotbalové reprezentace přece jen mění dres. MF Dnes, 30. července 2009

2.1.2. Frazémy

Frazém je pevně ustálená kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam (zpravidla nerozložitelný na význam jednotlivých složek) a jejímž charakteristickým rysem je, že minimálně jeden z jeho komponentů je v dané funkci omezen pouze na tuto kombinaci (např. s přivřenýma očima; Kolumbovo vejce; lev salónů; udělat díru do světa; kout pikle; lézt někomu krkem; spát jako by ho do vody hodil; praštit se přes kapsu; i mistr tesař se utne; od hlavy k patě; tak jako tak; kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá; až naprší a uschne apod.). Jsou to ustálená slovní spojení, která vystupují v textech jako hotové pojmenovací jednotky. K typickým, i když ne nutným znakům frazému patří metaforičnost (průhledná) a často také výskyt archaických lexikálních jednotek.¹³ Encyklopedie praktické žurnalistiky definuje frazémy jako ustálená víceslovná pojmenování bez pejorativního smyslu.¹⁴

Frazémy v excerpovaném materiálu:

Dlouho však nedokázala najít přesnou mušku. MF Dnes, 9. července 2009

Přivedl hlediště do varu. MF Dnes, 27. července 2009

¹³ Čermák 1982, s. 58

¹⁴ Osvaldová 1999, s. 74

Šest nových tváří sedělo na lavičce náhradníků. MF Dnes, 25. července 2009

V pokutovém území se útočníci snaží „chodit si pro fauly“, aby jejich tým mohl kopat penaltu.
MF Dnes, 28. července 2009

2.2. Aktualizace

Snaha vyhnout se stereotypnosti vyjadřování, k níž vede používání automatizovaných slovních spojení, vede novináře k tvorbě aktualizací, tedy vyjádření nových, originálních, neotřelých, neobvyklých. Mezi aktualizací a automatizací je dynamický vztah, protože aktualizované prostředky jsou rovněž napodobovány, opakovány a stávají se prostředky automatizovanými.¹⁵ Originality a neotřelosti aktualizovaných vyjádření dosahují sportovní žurnalisté pomocí užití nespisovných slov, sportovního slangu, slovních hříček, knižních výrazů, neologismů, nepřímých pojmenování nebo přirovnání. Aktualizací může být i použití odborné sportovní terminologie.

2.2.1. Nespisovná slova

K nespisovným výrazům, které se nejčastěji vyskytují v běžné mluvě, ale narazíme na ně i v literárních dílech, patří dialekty, obecná čeština, argot a slang. V psané sportovní žurnalistice, alespoň na celostátní úrovni, se vyskytují prakticky výlučně slova obecné češtiny a prostředky slangové. O slangu je pojednáno níže, takže tato kapitola se omezuje pouze na jazykové prostředky obecné češtiny.

Obecná čeština, která je nejvýznamnějším interdialektem, používaným dnes v neoficiálních projevech na celém území Čech a značné části Moravy¹⁶, se v psané sportovní žurnalistice vyskytuje s mnohem nižší četností, než je tomu v žurnalistice mluvené. Přesto byl v excerpovaném materiálu zaznamenán velmi častý výskyt jazykových prostředků z této vrstvy národního jazyka.

¹⁵ Mlčoch 2002, s. 12

¹⁶ Hugo 2009, s. 10

K nespisovnému lexiku patří také vulgární a obscénní slovní zásoba, tedy hrubé, společensky nepřipustné výrazy především sexuálního charakteru.¹⁷ Tyto výrazy však v excerpovaném materiálu prakticky nebyly zaznamenány.

Naopak byl zaznamenán zajímavý případ, kdy bylo nespisovného výrazu použito nikoliv za účelem aktualizovat, ale čistě z prostorových důvodů. Jednalo se o nespisovnou univerbizaci, tedy proces, při němž se ze sousloví vyváří jednotlivé (v tomto případě nespisovné) slovo, v titulku článku, který byl zalomen do jednoho sloupce (tzv. jednosloupek, nebo slangově 'jedňák'). Do tohoto sloupce se nevešlo spisovné souslovné označení 'disciplinární komise', a tak je autor nahradil nespisovným výrazem 'disciplinárka' (*Disciplinárka rozhodla*. MF Dnes, 28. července 2009.)

Podobné výrazy však pro svůj přínos úspornosti vyjadřování mohou přecházet do spisovné vrstvy lexika. Některé univerbáty nelze považovat za jednoznačně nespisovné, neboť souvisí s multiverbizačními pojmenováními, která byla původně součástí textů specifických komunikačních diskurzů (dá se uvažovat o tom, že jsou to původně termíny, resp. nyní poloterminy, neboť jejich užívání se z omezených oblastí rozšířilo do jiných komunikačních sfér). Z komunikační oblasti sportovní jde například o výraz *klasické lyžování*, rovněž *fit centrum*, z počítačové oblasti například *dekomprimační program*, *demonstrační program*, *instalační disketa*, *strategická hra*, z administrativní například *komunální volby*. Vedle těchto výrazů existují výrazy univerbizované — *klasika*, *fitko*, *dekomprimák*, *demoprogram*, *instalačka*, *strategie*, *komunálky*, které jsou díky rozšířenosti mimo původní komunikační sféry, díky relativně nízké míře expresivity nebo díky úspornosti vyjadřování v současné češtině přijímány spíše jako neutrální.¹⁸

Nespisovné jazykové prostředky v excerpovaném materiálu:

K průšvihů bylo blízko. MF Dnes, 1. července 2009

Když nabídku odmítl Karel Jarolím, nastaly vážné trable. MF Dnes, 7. července 2009

S vítěznou sestavou by chtěl Chovanec vyrukovat i do nové sezony. MF Dnes, 7. července 2009

¹⁷ Taktéž, s. 11

¹⁸ Janovec 2007

*Kilometr před cílem **frčí** cyklisté rychlostí okolo 63 kilometrů za hodinu, Brit v koncovce letí víc než sedmdesátkou. MF Dnes, 7. července 2009*

*Že Cavendish vyhraje některou z etap, to byla největší **tutovka**. MF Dnes, 7. července 2009*

*Pro Roddicka to byl takový **zápřah**, že si při hře poranil třísla. MF Dnes, 7. července 2009*

*..trenérský **mazák**.. MF Dnes, 7. července 2009*

*Bude se to jevit jako harakiri, pokud v jedné ze svých vysokých funkcí selže, každý mu to **omlátí o hlavu**. MF Dnes, 8. července 2009*

*Berger je **fit**. MF Dnes, 9. července 2009*

*..čáry se dají **nalajnovat**.. MF Dnes, 9. července 2009*

*Letos by v případě postupu **vyfasoval** v semifinále pravděpodobně Chorvatsko. .. MF Dnes, 9. července 2009*

To vystihuje proměnu, jakou ještě nedávno utápnutý klub prošel. MF Dnes, 11. července 2009

*V sobotní etapě „**chytíl**“ 14 minut.. MF Dnes, 14. července 2009*

*Třeba mu nakonec titul **vyfoukne** Vettel. MF Dnes, 14. července 2009*

*V první zatáčce přišel **šřouchanec**. MF Dnes, 14. července 2009*

*Peloton se na trase z Limoges do Issoudunu dlouho jen „**ploužil**“. MF Dnes, 15. července 2009*

*Z třítydenních „**etapáků**“ dosud Raboň okusil na vlastní kůži italské Giro, ještě v roli domestika. MF Dnes, 16. července 2009*

*Zkušeni přestali pracovat, trenér je nedokázal **kočirovat** a sázka na mláďi nevyšla.* MF Dnes, 18. července 2009

*Po dvou neúspěšných letech chtějí **vyfouknout** Slavii titul.* MF Dnes, 20. července 2009

*Uprostřed zálohy **šéfuje** kapitán Berger.* MF Dnes, 20. července 2009

*Ve čtvrtfinále udolala českou „**bombardáčku**“ Hradeckou.* MF Dnes, 20. července 2009

*Teplice po přestávce poslaly do hry neokoukaného **hubeňoura**.* MF Dnes, 20. července 2009

*Peloton zatím **frčí** do cíle rychlostním průměrem 40,782 kilometrů v hodině!* MF Dnes, 20. července 2009

*Ostřílený muž, který prošel Dortmundem či Liverpoolem, měl být **tahounem** i teď.* MF Dnes, 23. července 2009

*Nové domácí dresy fotbalové Sparty však mají i další **vychytávky**.* MF Dnes, 23. července 2009

*Rázem byl kolem Phelpse **šrumec**.* MF Dnes, 25. července 2009

*..ve druhé půli se „**otrkal**“..* MF Dnes, 27. července 2009

*Vyplatí se jim **harcovat** se přes půl světa a hrát zápasy s exotickými mužstvy.* MF Dnes, 27. července 2009

*Hledat favoritku je podobný **kumšt**, jako určit datum konce kariéry hokejového gólmana Dominika Haška.* MF Dnes, 27. července 2009

*Už teď spousta odborníků **brblala** nad Haškovým nápadem, že by národní tým převzal muž, který zároveň vede i klub.* MF Dnes, 27. července 2009

*..zabraňuje, aby si závodník zlomil vaz, či se při karambolu **praštil** o volant. MF Dnes, 28. července 2009*

***Disciplinárka** rozhodla. MF Dnes, 28. července 2009*

*Spartě začíná boj o **sejf** plný milionů. MF Dnes, 28. července 2009*

*Bergerovy zkušenosti **mazáka** by se hodily. MF Dnes, 28. července 2009*

*Jednou si ho dokonce spartánský **tvrd'ák** Řepka vychutnal, když přes něj elegantně přehodil míč. MF Dnes, 30. července 2009*

Jenže Murray včera podlehl americkému ranaři v kšiltovce. (Roddick) MF Dnes, 4. července 2009

*Mluví proti němu stejně pozoruhodná **fazona** slavného Švýcara a také dost **krutá** bilance vzájemných zápasů. MF Dnes, 4. července 2009*

*A favorizovaní hosté, hrající místy profesorsky a líně, **zkoprněli**. MF Dnes, 29. července 2009*

*Největší letní posila svému týmu nepomohla, spíš zápas **odflákla**. MF Dnes, 29. července 2009*

*Lavičce tak bude místo něj **šéfovat** asistent Petr Vrabec. MF Dnes, 30. července 2009*

*S Jarolímem nesmí během utkání vůbec mluvit, i to UEFA **zatrhla**. MF Dnes, 30. července 2009*

*Nakonec Eto' o **cuknul**, protože se na smlouvě neobjevila ani poloviční cifra. MF Dnes, 30. července 2009*

*Evropská **disciplinárka** mu zakázala vstup na lavičku v dalších třech zápasech. MF Dnes, 30. července 2009*

Brankář házenkářské reprezentace Martin Galia vyfasoval za užití zakázané látky Octopamin distanc na půl roku. MF Dnes, 30. července 2009

Míč na cestě do sítě břinknul o tyč. 30. července 2009

2.2.2. Sportovní slang

Uživatele sportovního slangu lze rozdělit na čtyři skupiny. Tou první jsou vrcholoví, respektive profesionální sportovci spolu s trenéry a sportovními činovníky. Ti tvoří sice jen menší část osob zainteresovaných sportem, jsou však tvůrci jak terminologie, tak většiny výraziva slangového. Od této skupiny slang ochotně přebírají amatérští sportovci, a o co menší je jejich šance dostat se mezi profesionály, o to více dbají na 'pečlivé' užívání slangu. Další významnou skupinu představují sportovní žurnalisté. Sportovní fanoušci, jako hlavní příjemci informací protivních žurnalistů tvoří čtvrtou, početně největší skupinu.¹⁹

Slangem se rozumí soubor jistých speciálních názvů a obrátů, kterých se užívá v běžném styku mezi členy pracovního nebo zájmového společenství kromě příslušné terminologie. Tyto speciální názvy a obraty, jimž se obecně říká slangové názvy (slangové výrazy, slangová pojmenování) vznikají z důvodů věcných i expresivních a na rozdíl od běžného výraziva se ve společenském styku mimo dané společenství (často vázané i na specifické prostředí) neuplatňují buď vůbec, nebo jen velmi omezeně.²⁰

Sport představuje ideální prostředí pro vznik a rozvoj slangu. Jde o prostředí, kde mají významnou roli emoce jak na hrací ploše, tak v hledišti. Soustředění na výkon staví jazykovou správnost zcela na vedlejší kolej – jakkoliv každá pravidla obsahují oficiální terminologii – ve vyjadřování má přednost úspornost a funkčnost. Počátky sportovního slangu jsou i v tomto případě spojeny s absencí českého názvosloví, přičemž však zde - na rozdíl od slangů technických – měla od počátku významnou roli angličtina (kopaná, hokej, tenis, aj.). Tam, kde se vžil český ekvivalent, představuje původní anglický termín obvykle slangový výraz, v řadě případů je však těžké rozhodnout, zda jde slang, nebo již o odborný termín.²¹

Sportovní slang se tříští na velké množství dílčích slangů, a to podle druhu sportu. Známý je např. sportovní slang vodácký, jezdecký, letecký, atletický, horolezecký,

¹⁹ Hugo 2009, s. 24

²⁰ Hubáček 1981, s. 9

²¹ Hugo 2009, s. 34

cyklistický, boxerský, házenkářský, hokejistický, krasobruslařský, plavecký, lyžařský – a je jich mnohem více. Navíc vývoj v těchto útvarech, tzn. proměna slovní zásoby, probíhá někdy poměrně rychle. Slovníčky tak většinou zachycují pouze část slovní zásoby, která je navíc v daném rozsahu funkční jen v určitém období. Některé výrazy jsou také společné vícero sportovním slangům, anebo dokonce více slangům obecně, pak hovoříme o tzv. interslangismech. Významy takových slov mohou být samozřejmě různé.²² Příkladem může být například sousloví *uviset (někoho)* ve smyslu jet za někým a udržet jeho tempo, které náleží do slangu běžců na lyžích. Výraz, který použila Kateřina Neumannová v České televizi během komentování soutěží v běžeckém lyžování na Zimních olympijských hrách ve Vancouveru 2010, se ovšem neobjevuje jen v lyžařském slangu, ale velmi hojně také v cyklistickém, či modelářském – i když samozřejmě s odlišným využitím. Například *Tak si jed', gestikulovali zoufale cyklisté, kteří mu nedokázali uviset v háku* – cyklistický slang. *Na normální létání to stačí – dá se to uviset pod tři čtvrtiny plynu* – modelářský slang.²³

Z hlediska čistě jazykového je zajímavé především využití jednotlivých pojmenovávacích postupů a jejich distribuce: nejčastější, velmi frekventované a produktivní jsou postupy metaforického přenášení významu (metaforizace), např. *káča, kanár, kankán, kanonýr, kleště, koleso, kolíbka, komíny, koš, koza, kozel, kříž, kšandy, kudly, kyvadlo* a odvozování (hlavně ze jmenných základů) např. *kolař, kolečkář, komprdelky, koničkovat, kontrovat, krat'as, kraulař, ksichtovka, kůlař, běhačky, blafák, přehazovačka*, středně časté a produktivní jsou metonymická přenášení významu (metonymizace), např. *kanady, klokani, kolínko, kopat, kovy, křídlo* a přejímání z cizích jazyků, např. *kletr, klipsna, kontra, kopjštós, korbet*, ostatní pojmenovávací postupy jsou omezeně až málo produktivní: tvoření frazeologických spojení, např. *jet do hudby, jet v háku, jít pro vodu*, tvoření sousloví, např. *krevnatý kůň, kulhavý běh, obrat na ruku, malá domů*, mechanické krácení (*keňa*), překrucování (*pádro*) a skládání (*proficyklistika*).²⁴

Slangové jazykové prostředky v excerpovaném materiálu:

²² Český rozhlas. http://www.rozhlas.cz/plzen/jazykovykoutek/_zprava/752420 (20. 2. 2011)

²³ Český rozhlas. http://www.rozhlas.cz/plzen/jazykovykoutek/_zprava/752420 (20. 2. 2011)

²⁴ Hubáček 1981, s.66 - 67

*Nikdo by pak nechtěl **sjíždět** uprchlíky (cyklistika). MF Dnes, 7. července 2009*

*Tři měsíce záložník **dře**, aby se po složité operaci kolena vrátil zpět na trávník. MF Dnes, 9. července 2009*

***Dřel naplno**, často se otáčel a viděl, jak se peloton nelítostně blíží. MF Dnes, 9. července 2009*

*Cancellara dojel včera spolu s „**balíkem**“ ostatních jezdců. MF Dnes, 9. července 2009*

*Přesto se hlavní **balík** jezdců znovu rozpojil. MF Dnes, 9. července 2009*

*Úvodní **časovka** mu nevyšla. MF Dnes, 9. července 2009*

***Italský vrchař**. MF Dnes, 9. července 2009*

*Vyhrál obě **horské prémie**. MF Dnes, 14. července 2009*

*V Monaku zase „**dostal**“ od Buttona celé jedno **kolo**. MF Dnes, 14. července 2009*

*..své zranění **přífilmoval**.. MF Dnes, 14. července 2009*

*Omsk **lanáři** Langa. MF Dnes, 15. července 2009*

Už celý rok se neradoval z výhry na majoru. (golf) MF Dnes, 15. července 2009

Inter Milán vyhrál ligu s drtivým desetibodovým náskokem. MF Dnes, 17. července 2009

*Rossi se opřel z dálky do míče a vymetl vzdálenější „**šibenici**“. MF Dnes, 17. července 2009*

*.. na červnový **přátelák** s Maltou za něj zaskočil František Straka. MF Dnes, 8. července 2009*

*Vysoký **forvard** se připravuje s Libercem. MF Dnes, 20. července 2009*

*Páteční čas Usaina Bolta byl nejrychlejší **stovkou** historie v dešti.* MF Dnes, 20. července 2009

*Uvolnil se na hranici **šestnáctky**.* MF Dnes, 20. července 2009

*Ve Slavii **si vykopal smlouvu** v Hamburku.* MF Dnes, 20. července 2009

*Devětadvacetiletý **bek** hrál naposledy za Slovan Bratislava.* MF Dnes, 21. července 2009

*První branku dostal až ze **dvaatřicáté** střely mířící na jeho **klec**.* MF Dnes, 17. července 2009

*Loňský šampion Španěl Sastre se sice drží lépe, ale „**zásek**“ 11:39 minuty na Contadora už také stáhnout prakticky nejde.* MF Dnes, 23. července 2009

*V rámci hledání nové motivace chtěl závodit i na **kraulařské stovce**.* MF Dnes, 25. července 2009

*Robert Kubica vyvázl ze šílené nehody, když skoro **ve třístovce** vletěl s formulí 1 do betonové zdi.* MF Dnes, 28. července 2009

*Než by Boleslav postavila **zed'**..* MF Dnes, 28. července 2009

*Kličkuje před **šestnáctkou** Boleslav.* MF Dnes, 28. července 2009

*V pokutovém území se útočníci snaží „**chodit si pro fauly**“, aby jejich tým mohl kopat penaltu.* MF Dnes, 28. července 2009

*Trubila **zůstal jen na lavičce**.* MF Dnes, 27. července 2009

*..poslal Vlčka **do sóla**..* MF Dnes, 27. července 2009

*Andy Schleck zkusil pětkrát **nastoupit**.* MF Dnes, 27. července 2009

*Ve **šlágru** prvního kola padaly zvláštní góly.* MF Dnes, 27. července 2009

Šibenice, dloubák. Slovácko nadchly krásné trefy. MF Dnes, 27. července 2009

Za takový volej by se spoluhráči Adrianu Rolkovi smáli, v zápase na Slavii však stopera objímali. MF Dnes, 27. července 2009

Nachytal Vorla střelou k „jeho“ tyči. MF Dnes, 27. července 2009

Patnácté umístění na „bedně“. MF Dnes, 27. července 2009

Dloubákem překvapil brankáře. MF Dnes, 27. července 2009

Štírek západočeského týmu se sebevědomým sólem přehnal kolem tří protihráčů a z úhlu prostřelil i brankáře Filipka. MF Dnes, 27. července 2009

V pavouku nejvýznamnějšího turnaje tak chybí žena z elitní dvacítky světového žebříčku. MF Dnes, 27. července 2009

*Bývalá světová sedmička Nicole Vaidišová se divákům představí netradičně také v **deblu**.* MF Dnes, 27. července 2009

Jednou si ho dokonce spartánský tvrdák Řepka vychutnal, když přes něj elegantně přehodil míč. MF Dnes, 30. července 2009

*A čtyři z nich stáli na **pódiumu** pro nejlepší trojici. (cyklistika)* MF Dnes, 3. července 2009

Pojede na sebe, či raději pomůže krajanovi Leipheimerovi? MF Dnes, 3. července 2009

*Dalším na řadě má být **špílmachr** Franck Ribéry za miliardu korun, ačkoliv se na to Bayern Mnichov netváří.* MF Dnes, 3. července 2009

*Tenistka si stoupne ke svému **servisu**...* MF Dnes, 4. července 2009

*A favorizovaní hosté, hrající místy **profesorsky** a líně, zkoprněli.* MF Dnes, 29. července 2009

*Zvlášť Huškova **malá domů** byla děsivá.* MF Dnes, 29. července 2009

*Brankář házenkářské reprezentace Martin Galia vyfasoval za užití zakázané látky Octopamin **distanc** na půl roku.* MF Dnes, 30. července 2009

*Rozhořela se velká debata, zda se tradiční **grandslam** nedopustil necitlivého faux-pas.* MF Dnes, 2. července 2009

2.2.3. Nepřímá pojmenování

Časté užívání nepřímých pojmenování je výrazným specifickým sportovní žurnalistiky. Zjevné je to zejména v oblasti zpravodajství, které by se mělo nepřímým pojmenováním vyhýbat, aby mohl být zachován požadavek na objektivitu a srozumitelnost zpráv. Ve sportovním zpravodajství se ovšem vyskytuje velké množství nepřímých pojmenování, zejména metafor a metonymií. Důvodem je právě snaha sportovních žurnalistů o aktualizované vyjádření.

2.2.3.1. Metafora

Metafora je náhrada očekávaného pojmenování slovem náležícím do jiné smyslové oblasti či sféry věcí. Metafora je také základem některých terminologických pojmenování (elektromagnetické pole, jazykový kořen). V oblasti frazeologie dochází k tomu, že se víceslovné metafory vývojem mění tak, že se ruší původní kombinace a metaforický význam spojení se sváže jen s jediným původním komponentem. Výsledkem je nárůst jeho významu, resp. rozšíření polysémie (ledová voda – ledová podlaha). Podkladem metafory je užití slova na označení podobné věci. Mezi obrazem pojmenování a pojmem, jenž je tímto obrazem označen, je vztah vnější podobnosti. Tato podobnost může být zcela zjevná, méně nápadná, či může využívat podobnosti základních i podružných znaků. Dokonce se může jednat pouze o asociaci představ. Úkolem metafory bývá konkretizace abstrakt. Podobnost je vnímána subjektivně, metafora je proto subjektivně utvořený útvar. Metafora také obsahuje citovou

expresivnost. Tyto metafory nacházíme v lidovém jazyce a ve slangu. Metafory s konkrétními funkcí jsou často využívány v publicistice.²⁵

Druhy metafor:

- **lexikální:** somatické (*ucho hrnce, noha stolu*). Tato metafora se označuje jako mrtvá, nenesí již expresivní význam;

- **textová, aktuální** (je šlehačkou na jeho dortu)

- **lidové a slangové:** mají často charakter hanlivého označení (*husa, osel*). Jinak neutrální slovo v tomto případě nabývá negativní citovou expresivitu. V lidové řeči se užívají i dysfemismy (*kokos = hlava, natáhnout bačkory = umřít*);

- **básnické:** vystihují prolnutí dvou představ, a tím vytvářejí složitý jazykový výraz. Čtenáři musí být zjevné, že se jedná o přenesený význam, což vychází nejčastěji z kontextu (*stříbrné vlasy = vlasy starého člověka*). Metafory básnické lze dále dělit na metafory substance (*hvězdy jsou diamanty nebe*), činnosti (*zpěv řeky*), vlastnosti (*smaragd rákosí*), akcidence vlastnosti nebo děje (*hodinářsky piplavá práce*) a metafory přístavkové (*já, bludný kořen*);

- **umělecké prózy:** jsou proti básnickým prostší, nejsou zkratkovité, výrazem spíše provázejí, než aby je tvořily (*vybuchují granáty nadávek*);

- **publicistické:** novinářské metafory se postupně často lexikalizují v klišé, pomáhají však výraz konkretizovat, což je hlavním účelem jejich užití (*tanec kolem eura*).²⁶

Metafory lze dělit podle slovního druhu, který je metaforizován. Z hlediska slovnědruhového dělíme metafory na několik typů. Jednak jsou to metaforická substantiva (*mladé naděje, střelecké probuzení, v roli exekutora trestného střelení se nečekaně objevil mladíček Ševčík* apod.), za druhé metaforická adjektiva (*domácí dostali nešťastný vyrovnávací gól, zhuštěná obrana, neučesaná kombinace* atd.), dále metaforická verba (nejpočetnější skupina obrazných vyjádření, která se snaží především popsat pohyb na hrací ploše – *hráči se po hřišti doslova ploužili, cestu k bráně sirazil Dopita, vystřelený puk rozvlnil boční síť Trvajovy svatyně* apod.), metaforická adverbia (především odvozená z adjektiv – *domácí vstoupili do zápasu famózně, Beránek nahrál Červenkovi přímo ukázkově* atd.) a rozvinutá metafora (*z celé akce se výborně vyháčkoval, ale finální přihrávku nakonec zazdil*).²⁷

Metafory v excerpovaném materiálu:

²⁵ Karlík 2002, s. 258

²⁶ Bečka 1992, s. 20 - 21

²⁷ Mlčoch 2007

Metaforická substantiva:

Čtyřčlenná skupinka **uprchlíků**... MF Dnes, 7. července 2009

Stěží by bez cyklistických **dělníků** Armstrong vyhrál sedmkrát Tour de France. MF Dnes, 7. července 2009

Astana udeřila v **bitvě stájí**. MF Dnes, 8. července 2009

K „**nesmrtelnosti**“ mu tak zbývá zvítězit jen na Tour. MF Dnes, 9. července 2009

V **záplavě** známých jmen se skoro nepodíval na led. MF Dnes, 9. července 2009

Už krátce po startu se utrhl skupinka **uprchlíků**. MF Dnes, 11. července 2009

Při hromadném pádu mohou nastat neorganizovaná **jatka**. MF Dnes, 14. července 2009

Potvrdil svou sportovní **dlouhověkost**. MF Dnes, 20. července 2009

Mladý fotbalový **drahokam**. MF Dnes, 20. července 2009

Poslední tři etapy strávil **na chvostu** pelotonu. MF Dnes, 23. července 2009

Štírek západočeského týmu se sebevědomým sólem přehnal kolem tří protihráčů a z úhlu prostřelil i brankáře Filipka. MF Dnes, 27. července 2009

Formule vábí bývalého **krále** Schumachera. MF Dnes, 30. července 2009

Metaforická adjektiva:

Zemička, jejíž občané si o velehorách mohou nechat jen zdát, zrodila skvostné „**pětihvězdičkové**“ vrchaře. MF Dnes, 3. července 2009

*Kluby přesvědčují **nezadané** hokejisty, že právě u nich se budou mít nejlíp.* MF Dnes, 3. července 2009

*„Roman Kreuziger si užil prodloužený „**bílý**“ víkend.“ (Kreuziger jel v bílém dresu pro nejlepšího mladého jezdce)* MF Dnes, 7. července 2009

*Byla to včera **nervózní etapa**.* MF Dnes, 9. července 2009

*Astana rozjela **d'ábelské tempo**.* MF Dnes, 16. července 2009

*Zlatá liga viděla nejrychlejší „**mokrý**“ čas historie. (nejrychlejší běh za deště)* MF Dnes, 18. července 2009

*Sama kupila **laciné chyby**.* MF Dnes, 20. července 2009

***Ostřílený** muž, který prošel Dortmundem či Liverpoolem, měl být tahounem i teď.* MF Dnes, 23. července 2009

***Hvězdná** jména si ve fotbalovém Realu Madrid mohou poroučet **astronomické** odměny.* MF Dnes, 25. července 2009

*Liga patří v počtu gólů mezi **nejchudší** v Evropě.* MF Dnes, 27. července 2009

Metaforická verba:

*„...obhájkyně prvenství **smetla** polský talent.“* MF Dnes, 1. července 2009

*Naprosto **zničil** všechny protivníky.* MF Dnes, 1. července 2009

*Když jí Azarenková **vzala** servis.* MF Dnes, 1. července 2009

*Už před Wimbledonem vyhrál turnaj v Halle, kde ve finále **nachytil** právě Djokoviče. MF Dnes, 2. července 2009*

*Takového věku se i nejpoctivější profesionálové v lize **dožívají** jen výjimečně. MF Dnes, 3. července 2009*

*Tour bude kolem něj všude, bude ji „**vdechovat**“ dnem i nocí. MF Dnes, 3. července 2009*

*Ted' zkusí kariéru **restartovat** ve Spartě. MF Dnes, 4. července 2009*

*Slavia ve finále **rozstřílela** Brno. MF Dnes, 7. července 2009*

*Osm jezdců stáje Columbia rozjelo 30 kilometrů před koncem etapy šílené tempo a peloton **roztrhalo**. MF Dnes, 7. července 2009*

*Tehdy „**sebral**“ žlutý dres Schleckovi. MF Dnes, 7. července 2009*

*Kilometr před cílem frčí cyklisté rychlostí okolo 63 kilometrů za hodinu, Brit v koncovce **letí** víc než sedmdesátkou. MF Dnes, 7. července 2009*

***Trápil** Federera v neskutečné bitvě. MF Dnes, 8. července 2009*

*Del Potro **mučil** Federera celých pět setů. MF Dnes, 8. července 2009*

*Astana **udeřila** v bitvě stájí. MF Dnes, 8. července 2009*

***Sebral** žlutý dres Armstrongovi.. ten si jej později **vzal zpátky**. MF Dnes, 9. července 2009*

*V záplavě známých jmen se skoro **nepodíval** na led. MF Dnes, 9. července 2009*

*Už dnes je na řadě **debl**.. A **naskočí** do něj Štěpánek. MF Dnes, 11. července 2009*

*Vzdor tomu, že z kádru **zmizeli** Švento, Fořt a na Jarolímův popud stoper Brabec. MF Dnes, 11. července 2009*

*Už krátce po startu se **utrhla** skupinka uprchlíků. MF Dnes, 11. července 2009*

*Stáj Astana včera **diktovala** tempo pelotonu. MF Dnes, 11. července 2009*

***Obětujeme** čtyřhru a ušetříme Del Potra. Ten pak **uštve** unaveného Berdycha, načež si Monaco v závěrečné dvouhře **smlsne** na Minářovi. MF Dnes, 14. července 2009*

*Rossi se **opřel** z dálky do míče a **vymetl** vzdálenější „šibenici“. MF Dnes, 17. července 2009*

***Vyrovnání** přišlo až minutu před koncem. MF Dnes, 17. července 2009*

*Contador drtivě **udeřil**. MF Dnes, 20. července 2009*

*Itala Nocentiniho **vysvlékl** ze žlutého dresu. MF Dnes, 20. července 2009*

*Contador při stoupání do Verbieru **odstřelil** konkurenci. MF Dnes, 20. července 2009*

*Sama **kupila** laciné chyby. MF Dnes, 20. července 2009*

***Promarnila** devět gamebolů. MF Dnes, 20. července 2009*

*Ostatní hráčky **nepřežily** 1. či 2. kolo. MF Dnes, 20. července 2009*

*Ostřílený muž, který **prošel** Dortmundem či Liverpoolem, měl být tahounem i teď. MF Dnes, 23. července 2009*

*Tři minuty před koncem se **prosadil** střídající Ježek. MF Dnes, 23. července 2009*

*Hvězdná jména si ve fotbalovém Realu Madrid mohou **poroučet** astronomické odměny. MF Dnes, 25. července 2009*

*Nováček ze Slovácka doma **padl**. MF Dnes, 27. července 2009*

Štírek západočeského týmu se sebevědomým sólem přehnal kolem tří protihráčů a z úhlu prostřelil i brankáře Filipka. MF Dnes, 27. července 2009

Už před tím mu ale „ukradl“ jistý gól, když Cissé udělal kličku Blažkovi, ve skórování mu zabránil výborným skluzem. MF Dnes, 30. července 2009

Ve španělské lize zvládl 30 gólů a vystřílel titul. MF Dnes, 30. července 2009

Metaforická adverbia:

Dřel naplno, často se otáčel a viděl, jak se peloton nelitostně blíží. MF Dnes, 9. července 2009

Contador drtivě udeřil. MF Dnes, 20. července 2009

2.2.3.2. Personifikace

Personifikace je zvláštním druhem slovesných metafor. Neživým věcem se přisuzuje činnost živých bytostí, zejména lidí. Její funkcí je zživotnění, tedy zdynamičtění textu.²⁸ Lze rozeznat personifikace aktualizované a lexikalizované. Automatizací vznikají lexémy nové, jež přispívají k polysémii slova.²⁹

Personifikace v excerpovaném materiálu:

„Fotbal chce víc peněz.“ MF Dnes, 1. července 2009

Rozhořela se velká debata, zda se tradiční grandslam nedopustil necitlivého faux-pas. MF Dnes, 2. července 2009

Areál na Štvanici ožil špičkovým ženským tenisem. MF Dnes, 14. července 2009

²⁸ Bečka 1992, s. 147

²⁹ Karlík, Nekula, Pleskalová 2002, s. 314

O víkendů vjede peloton do hor, jež rozhodnou. MF Dnes, 16. července 2009

2.2.3.3. Přirovnání

Podkladem přirovnání je podobnost v tvaru, barvě, duševní vlastnosti, činnosti apod. Podobnost může být celistvá, ale často se týká jen některého dílčího znaku. Může být taktéž nápadná i skrytá, nebo poplatná jen pro určitou situaci. Přirovnání je třeba chápat přibližně, mnohá z nich jsou prostředkem intenzifikace výrazu a citové expresivnosti.³⁰

Přirovnání v excerpovaném materiálu:

Přímo na kurtu zatancoval trhavým způsobem, jako by ho právě uštkla kobra. MF Dnes, 1. července 2009

Sportovní ředitelé je éterem vysílají do útoků jako maršálkové... MF Dnes, 14. července 2009

Tour se proměnila jako den a noc. (začátek horských etap) MF Dnes, 18. července 2009

Na 70 metrech jako by Usain Bolt přeřadil na vyšší rychlostní stupeň a hned utekl všem. MF Dnes, 25. července 2009

K finále se chystal jako boxer. (Bolt) MF Dnes, 25. července 2009

Ve své době bylo jeho vítězství ve Velké ceně stejně překvapivé, jako sníh na Aljašce. MF Dnes, 30. července 2009

Závodníci v revolučních polyuretanových plavkách posouvají v Římě světová maxima jak na běžícím pásu. MF Dnes, 30. července 2009

³⁰ Bečka 1992, s. 130 - 131

2.2.3.4. Metonymie

Metonymie je jeden z tropů, který je vystavěn na přenesení pojmenování jednoho pojmu na druhý, jenž s ním souvisí místně, časově nebo (nejčastěji) kauzálně. Na rozdíl od metafory, vzniklé přenesením významu na základě vnější podoby, metonymie význam přenáší na základě souvislosti vnitřní, věcné. Souvislosti mohou být místní (záměna názvu obce a obyvatel: Karlovy Vary vítají hosty festivalu), mohou souviset s celkem a částí (vykouřit krabičku cigaret) i s jednotkou času (hodina francouzštiny). Mezi různé druhy metonymie patří metonymie hodnotící (mám tě rád, potěšení moje), metonymická dekonkretizace (šumí stromy nad tichem vod), metonymie symbolické (klíč k srdci) a převrácené metonymie (roste tam deset pytlů jablek). Běžné metonymie jsou lexikalizovány, rozšiřuje se jimi vhodně polysémie slov. Vzhledem k tomu, že metonymizace je otevřeným procesem, lze jen stěží určit hranici mezi aktualizovanými a automatizovanými metonymiemi.³¹

Častým důvodem užití metonymie je snaha výraz zestručnit, což může být právě v novinářských žánrech velkou výhodou.³² V publicistických textech jsou metonymie velmi časté a tak běžné, že si posun významu již ani neuvědomujeme. Rozumíme tak zpravodajským výrazům jako je Bílý dům, Moskva kritizuje apod. Jedním z druhů metonymie je nepravá personifikace, např. podnik zvýšil ceny. Není to zosobnění slova podnik, ale metonymický posun místo vedoucí podniku.³³

Metonymie v excerpovaném materiálu:

...obhájkyňe prvenství smetla polský talent.. MF Dnes, 1. července 2009

Motorlet se nebojí. MF Dnes, 1. července 2009

Britský rychlík Mark Cavendish. MF Dnes, 7. července 2009

Knapková byla členkou zlaté párové čtyřky. MF Dnes, 7. července 2009

³¹ Karlík, Nekula, Pleskalová 2002, s. 263

³² Bečka 1992, s. 136

³³ Bečka 1986, s. 21

*Astana po včerejším triumfu **může** šetřit síly na hory.* MF Dnes, 8. července 2009

*Poprvé se **vryl do srdcí francouzských fanoušků.*** MF Dnes, 9. července 2009

***Stáj** Astana včera **diktovala** tempo pelotonu.* MF Dnes, 11. července 2009

*V roce 2005 s **fotbalem cloumal** korupční skandál.* MF Dnes, 14. července 2009

*Inter **Milán** vyhrál ligu s drtivým desetibodovým náskokem.* MF Dnes, 17. července 2009

*Ostřílený muž, který prošel **Dortmundem** či **Liverpoolem**, měl být tahounem i teď.* MF Dnes, 23. července 2009

*Hvězdná **jména** si ve fotbalovém Realu Madrid mohou poroučet astronomické odměny.* MF Dnes, 25. července 2009

*V pokutovém území se útočníci snaží „chodit si pro fauly“, aby jejich **tým mohl kopat penaltu.*** MF Dnes, 28. července 2009

***Formule** vábí bývalého krále Schumachera.* MF Dnes, 30. července 2009

*Kvůli zákazu testování toho v poslední době v autě moc **nenaseděli.** (F1)* MF Dnes, 30. července 2009

*Jeden z klíčových mužů obrany české fotbalové reprezentace přece jen **mění dres.*** MF Dnes, 30. července 2009

2.2.3.5. Synekdocha

Synekdocha je druhem jazykového tropu, je pro ni typická záměna lišící se věcnou kvantitou. Nejčastěji se jedná o záměnu části a celku (pars pro toto) - *nezkřivil mu ani vlas,* nebo naopak celku pro část (totum pro parte) - *jezdit městskou dopravou.*

Synekdochou může být i záměna plurálu za singulár (*vydělat pěkný peníz*) či případ, kdy je v označení většího množství užitá číslovka určitá (*měl na mě sto otázek*). Některé z těchto synekdoch mohou být frazémy.³⁴

Synekdochy v excerpovaném materiálu:

Peloton se bál opakování pondělí. MF Dnes, 9. července 2009

Štvanice se chechtala. MF Dnes, 20. července 2009

Šest nových tváří sedělo na lavičce náhradníků. MF Dnes, 25. července 2009

Jedna půlka Evropy už fotbal hraje, druhá se na novou sezonu připravuje. MF Dnes, 27. července 2009

2.2.3.6. Hyperbola

V poslední době je hyperbola, tedy nadsázka, používána stále častěji nejen v jazyce žurnalistiky, ale i v běžně mluvené řeči. Hyperbola představuje druh opisného pojmenování, které označuje denotát jako silnější a intenzivnější, než jaký ve skutečnosti je.³⁵ Ve sportovní žurnalistice souvisí užívání hyperbol s vyjadřováním emotivity, která sportovní zápasy a soutěže často provází, a která se objevuje i ve sportovní žurnalistice. Stejně tak jsou hyperboly využívány při hodnocení výkonů či výsledků sportovců. V jazyce sportovní žurnalistiky jsou postoje, názory a pocity vyjadřovány zejména v publicistických žánrech, ale také v referátu a reportáži.³⁶ Příkladem v excerpovaném materiálu jsou například spojení *drtivý desetibodový náskok* nebo *děsivá malá domů*.

Hyperboly v excerpovaném materiálu:

Kluby již brzy nebudou moci utrácet astronomické částky za hráče. MF Dnes, 3. července 2009

³⁴ Karlík, Nekula, Pleskalová 2002, s. 471

³⁵ Hrabák 1973, s. 136

³⁶ Mlčoch 2002, s.16.

*Trápil Federera v **neskutečné** bitvě.* MF Dnes, 8. července 2009

*Inter Milán vyhrál ligu s **drtivým** desetibodovým náskokem.* MF Dnes, 17. července 2009

*Džeko **se rval** o každý míč.* MF Dnes, 20. července 2009

*Ostatní hráčky **nepřežily** 1. či 2. kolo.* MF Dnes, 20. července 2009

*Robert Kubica vyvázl ze **šílené** nehody, když skoro ve třístovce vletěl s formulí 1 do betonové zdi.* MF Dnes, 28. července 2009

*Zvlášť Huškova malá domů byla **děsivá**.* MF Dnes, 29. července 2009

*Jeden z **klíčových mužů** obrany české fotbalové reprezentace přece jen **mění dres**.* MF Dnes, 30. července 2009

2.2.3.7. Další nepřímá pojmenování

Dalšími zdroji aktualizovaných vyjádření mohou být jazykové prostředky typické pro jiné oblasti publicistiky (jako je publicistika politická, kulturní nebo ekonomická) či výrazy a slovní spojení typická pro některé obory lidské činnosti, jako je historie, literatura, náboženství, film, školství, vojenství apod. Mezi aktualizacemi se vyskytují i odkazy na jiná sportovní odvětví, než která jsou právě popisována. Tyto výrazy v naprosté většině samozřejmě patří zároveň mezi metafory či metonymie, ale zde jsou pro větší přehlednost uvedeny zvlášť.

Výrazy a termíny vojenské

Sport jako takový je založen na soupeření, takže se v mnoha aspektech podobá boji, válce zneprátelených stran. Stejně jako v reálném životě, kde odnepaměti docházelo k potyčkám mezi geografickými sousedy na úrovni tlup, kmenů a později i států, vzniká dnes rivalita mezi kluby z jednoho města, či z jedné oblasti. Mezi fanoušky bohužel často přechází

až v nenávist, která ústí v násilí na stadionech. Právě proto se ve sportovní žurnalistice často vyskytují výrazy a termíny z vojenské oblasti.

Ne náhodou převažují mezi sportovními fanoušky muži. Když se podíváme na slovní zásobu našich sportovních reportérů, vidíme, že mám pravdu. *Střelec střílel na branku, porazili Jablonec, nastřelit tyč, vybojovat míč, utrpět porážku, probojovat se do vyšší soutěže, viděli jsme strhující souboj, vyválčili bod, domácí dobývali branku, souboj byl duel Blšan s Příbramí, vedli si úspěšně v útoku.* Všechno je to slovní zásoba z významového okruhu boje muže proti muži.³⁷

Výrazy a termíny vojenské v excerpovaném materiálu:

Brückner může být podoben generálovi, který také není v přímém ohni bitvy, přesto z návrší zásadně ovlivňuje její průběh. MF Dnes, 1. července 2009

Lucemburští bratři Andy a Frank Schleckové vyjíždějí dobýt Francii. MF Dnes, 3. července 2009

Pouze nejstarší syn Steven zběhl od kola k politice. MF Dnes, 3. července 2009

Před dvěma lety byl asistentem, teď povýšil. MF Dnes, 4. července 2009

Tour de France se valí dál, ale v její karavaně vzplála „občanská válka“. MF Dnes, 14. července 2009

Sportovní ředitelé je éterem vysílají do útoků jako maršálové. MF Dnes, 14. července 2009

Bude Kreuzigerovo tělo tři dny po viróze plně bojeschopné v Alpách? MF Dnes, 18. července 2009

Klíčová zářijová kvalifikační bitva. MF Dnes, 20. července 2009

Dvoumetrový kanonýr. MF Dnes, 20. července 2009

³⁷ Schmiedtová 2010, s. 134

*Contador při stoupání do Verbieru **odstřelil** konkurenci.* MF Dnes, 20. července 2009

*Díky taktické **bitvě** favoritů.* MF Dnes, 20. července 2009

***Na pažbě** svých obětí už má vyrytý i název Sparty.* MF Dnes, 21. července 2009

*Byla to **bitva** hodná královské etapy Tour de France.* MF Dnes, 23. července 2009

*Ve španělské lize **zvládl** 30 gólů a **vystřílel** titul.* MF Dnes, 30. července 2009

Výrazy politické publicistiky v excerpovaném materiálu:

*Jeho slova platí o **fotbalové vládě** (ČMFS), v jejímž čele stojí.* MF Dnes, 1. července 2009

***Lídr** stáje Bouygues Telecom.* MF Dnes, 9. července 2009

***Lídr** stáje Rabobank.* MF Dnes, 9. července 2009

*Fotbalový „**soud**“ (disciplinární komise) přišel o svého šéfa.* MF Dnes, 14. července 2009

*Nápad si nechal posvětit od svých „**podřízených**“ z **fotbalové vlády** (ČMFS).* MF Dnes, 8. července 2009

Výrazy ekonomické publicistiky v excerpovaném materiálu:

*Contador při stoupání do Verbieru **odstřelil** konkurenci.* MF Dnes, 20. července 2009

Výrazy kulturní publicistiky v excerpovaném materiálu:

***Generálka** na ligu vršovickým Bohemians výsledkově nevyšla.* MF Dnes, 20. července 2009

***Divadlo Arsenal** uvádí **Návrat** Tomáše Rosického.* MF Dnes, 23. července 2009

*Bezgólový start nového ročníku fotbalové ligy mezi Teplicemi a Spartou nadchl jen **kulisou** v **hledišti**.* MF Dnes, 25. července 2009

*Krátce poté, co Michael Schumacher před třemi lety opustil říši formule 1, pronesl **principál** celého seriálu Bernie Ecclestone: „Jeho nástupcem bude Massa“.* MF Dnes, 31. července 2009

Výrazy typické pro historii v excerpovaném materiálu:

*„Štěpánka zmíněná utkání **zdecimovala**.* MF Dnes, 1. července 2009

*Synek **ovládl** společně s Václavem Zittou dvojskif.* MF Dnes, 7. července 2009

*Spurtům **vládne** Cavendish.* MF Dnes, 7. července 2009

*Tour de France **vládl** Francouz.* MF Dnes, 7. července 2009

*Bude se to jevit jako **harakiri**, pokud v jedné ze svých vysokých funkcí selže, každý mu to omlátí o hlavu.* MF Dnes, 8. července 2009

*Třeba se tohle **povstání** přehlížených nakonec nebude týkat i **krále** Federera. Ale další tenisová **šlechta** se má proč bát.* MF Dnes, 8. července 2009

***Ovládl** Vueltu.* MF Dnes, 9. července 2009

***Král** Hamilton padnul.* MF Dnes, 14. července 2009

*Přesně v polovině sezony totiž platí: **Král je mrtev!*** MF Dnes, 14. července 2009

*Šance Sparty chce setnout loňský **kat**.* MF Dnes, 18. července 2009

*Pokud jde o jména v sestavě, **revoluci** nečekejte.* MF Dnes, 20. července 2009

*Postoupila do semifinále **klání** světového okruhu.* MF Dnes, 20. července 2009

*Byla to bitva hodná **královské** etapy Tour de France.* MF Dnes, 23. července 2009

*Ušít overal je taky pěkná **alchymie**.* MF Dnes, 28. července 2009

***Duel** nepřinesl moc fotbalové krásy.* MF Dnes, 28. července 2009

*Půjde před **tribunál**. (disciplinární komise)* MF Dnes, 28. července 2009

*Contador se vrátil na **trůn** Tour.* MF Dnes, 27. července 2009

*Něco podobného se událo i v **královské F1**.* MF Dnes, 27. července 2009

*Mont Ventoux je **královnou** mezi cyklistickými horami.* MF Dnes, 27. července 2009

*Formule vábí bývalého **krále** Schumachera.* MF Dnes, 30. července 2009

*Krátce poté, co Michael Schumacher před třemi lety opustil **říši formule 1**, pronesl principál celého seriálu Bernie Ecclestone: „Jeho nástupcem bude Massa“.* MF Dnes, 31. července 2009

Literární konotace v excerpovaném materiálu:

*Ivan Hašek je od včerejška fotbalovým **Ferdou mravencem** zvládajícím **práce všeho druhu**.* MF Dnes, 8. července 2009

*Je složité si představit, že by loučící se muž zapadal do „**světa podle Haška**“.* MF Dnes, 9. července 2009

*Šéf svazu se sešel s **bossem** UEFA.* MF Dnes, 28. července 2009

***Nadešel čas Schlecků**.* MF Dnes, 28. července 2009

***Štěpánek a spol.** se o finále porvou na antuce v Poreči.* MF Dnes, 30. července 2009

Filmové konotace v excerpovaném materiálu:

*Ne, není to **Sophiina**, jen Šimcerova **volba**.* MF Dnes, 9. července 2009

Náboženské výrazy v excerpovaném materiálu:

*Kdysi nemohl pětisetové **prokletí** prolomit.* MF Dnes, 1. července 2009

*V následujících dnech předvedl **nadpozemský** výkon.* MF Dnes, 1. července 2009

***Hříšník** Vinokurov se vrátí k cyklistice.* MF Dnes, 3. července 2009

*Byl by to snad i **hřích** v takhle silné sestavě nevyhrát.* MF Dnes, 3. července 2009

*Při letošních etapách Kolem Švýcarska **se obětovali** ve prospěch stájového druhu Cancellary.*
MF Dnes, 3. července 2009

*Nápad si nechal **posvětit** od svých „podřízených“ z fotbalové vlády (ČMFS).* MF Dnes, 8. července 2009

***Obětujeme** čtyřhru a ušetříme Del Potra. Ten pak uštve unaveného Berdycha, načež si Monaco v závěrečné dvouhře smlsne na Minářovi.* MF Dnes, 14. července 2009

*Pokud se o Haškovi mluví jako o fotbalovém **mesiáši**, pak nyní je hned dvojnásobným **spasitelem**.* MF Dnes, 8. července 2009

*..nafilmovaný pád, jímž si **vymodlil** přímý kop.* MF Dnes, 28. července 2009

*Kouč Jarolím poslal do ligové premiéry šest **noviců**.* MF Dnes, 28. července 2009

*Vstal z lavičky a krásným gólem **spasil** Spartu.* MF Dnes, 30. července 2009

Výrazy typické pro školství v excerpovaném materiálu:

Za pět minut přišla vysoká škola fotbalu. MF Dnes, 29. července 2009

A favorizovaní hosté, hrající místy profesorsky a líně, zkoprněli. MF Dnes, 29. července 2009

Aktualizace inspirované jinými sportovními odvětvími

Odmítá, že by za jeho bolavou nohu mohla série tenisových maratonů. (tenis - atletika) MF Dnes, 1. července 2009

Oba týmy hrály taktické šachy. Argentinci v sobotu hloupě táhli. A v neděli dostali mat. (tenis - šachy) MF Dnes, 14. července 2009

Mezi sedmičkou klubů, na něž by narazila pak, jsou samé „těžké váhy“. (fotbal - box) MF Dnes, 18. července 2009

Velkou rošádu učinila Sparta na brankářském postu. (fotbal – šachy) MF Dnes, 21. července 2009

Ovšem nejdřív oba musejí vyšplhat v časovém limitu na Mont Ventoux. (cyklistika - gymnastika) MF Dnes, 25. července 2009

2.2.4. Neologismy

Neologismus (česky novotvar) je lexikální jednotka, která se ve vztahu k existujícím jednotkám slovní zásoby jazyka vyznačuje novostí. A to jak z hlediska vzniku, tak z hlediska funkčního. Neologismy vznikají z potřeby pojmenovat nové věci, jevy i z potřeby nahradit dosavadní výrazy přesnějšími. Objevují se ve všech komunikačních sférách a útvarech národního jazyka. Neologismy vznikají přejímáním či novým tvořením, dříve užívaná slova nabývají nových významů, jiné kdysi úzce odborné výrazy se dostávají do širšího úzu. Některé výrazy se rychle vžily (mikrovlonná trouba, bankomat), případně jsou utvořeny běžným způsobem (kioskář), jiné však ještě nejsou ustáleny. Mimo běžných výrazů lze

zaznamenat i slova tvořená a užívaná příležitostně, často jsou vázána na sféru literární, kulturní, či právě publicistickou. U některých nových slov bude jejich význam ještě s postupem času krystalizovat. Zahraniční zkušenosti ukazují, že asi 60 % těchto slov bude i po delší době v užívání.³⁸

V případě neologismů nejde jen o podstatná a přídavná jména, i když první z nich jsou vzhledem i obsahu sdělení nejzávažnější složkou našich projevů, jde i o slovesa (plánovat, znárodnit, školit se), tzv. sekundární předložky (ze strany úřadů, cestou nejmenšího odporu) a podobně.“

V poslední době se můžeme často setkat – a nezřídka právě v psané sportovní žurnalistice - například se spojeními *být rád za* nebo *dosáhnout na*. V prvním případě se setkáváme například s těmito formulacemi: *Být rád za bod, za výhru, za remízu, za šanci. Můžu být rád za stříbro, Po tomhle výkonu může být rád za místo na lavičce, francouzský kůň může překvapit, ale majitel by byl rád za umístění v první polovině, byl bych rád za každý uhraný set, byl jsem rád za pomalejší tempo, protože jsem věřil ve své schopnosti v závěru.* Tyto kontexty nám ukazují, že vazba *být rád za* je velmi oblíbená zejména ve světě sportu. Proč uživatelé jazyka začínají užívat novou vazbu? V tomto případě se uživatelé češtiny novým řešením vyhýbají vedlejší větě či knižní vazbě. Ve všech uvedených kontextech nového užití bychom mohli místo *být rád za* použít spojení *být vděčný za*.

Zpočátku změnu pocítujeme jako nepatřičnost, nebo naopak ozvláštňení. Zda bude jazykem přijata nebo zapomenuta, na to si musíme počkat. Ale nakonec možná, že tahle vazba je prostě kalk, tedy doslovný překlad anglického *be happy for* a moje vysvětlení je už jen sledování nové změny, jak se zapojuje do kontextu češtiny.³⁹

Další neologismus v podobě užití předložky, tedy *dosáhnout na* ukazuje, jak novotvar, který původně vznikl na poli sportovní žurnalistiky, proniká do ostatních publicistických oblastí. Často se stává, že jazyk sportu ovlivňuje současné užívání jazyka (úzus). To, že některé novinky odtud do současného jazyka proudí, je způsobené především tím, že sport je velmi populární oblastí lidské činnosti a zábavy. Podívejme se na vazbu, která je v současnosti velmi oblíbená mezi sportovci a sportovními komentátory a s níž se stále častěji setkáváme i v běžném jazyce. Je to sloveso *dosáhnout* s vazbou *na* ve významu nejen konkrétním, ale i abstraktním. Nejprve se podíváme na ukázky ze sportovního jazyka, které jsme našli v Českém národním korpusu:

³⁸ Martincová 1998, s. 11 - 12

³⁹ Schmiedtová 2010, s. 49 - 50

Kučera byl dnes tím žolíkem, kterého jsme vytáhli. Zachytl výborně, s jeho pomocí jsme dosáhli na bod, který byl naším cílem.

Kilometr od kilometru jsme zrychlovali. Byla to extrémně náročná soutěž a to, že jsme nakonec dosáhli na body, mě těší nejvíc.

Mohli dosáhnout na bronz nebo i stříbro, řekl trenér.

Následující příklady nám ukazují, jak se užití této vazby šíří za hranice sportovního jazyka. Velice často se dosahuje na peníze, např. na fondy EU:

Staré město bude stavět samo i proto, že má reálnou šanci dosáhnout na dotace z programu Phare.

Abychom mohli projekt uskutečnit, budeme se snažit dosáhnout na finance z fondů Evropské unie.

Neziskové organizace z Třebíče se dnes (v úterý 8. dubna) mohou dozvědět, jak dosáhnout na peníze z městského rozpočtu.

Ale už se začíná spojení 'dosáhnout na' užívat i v ostatních oblastech:

Nové malé byty jsou určeny pro občany, kteří nemohou dosáhnout na běžné nájemné v obecních bytech.

Favoritem andělů jsou Support Lesbiens. Kapela dosáhla na čtyři nominace.

Jak dosáhnout na Oskara nebo Zlatou palmu?

A nakonec příklad z běžného poslechu:

Harrach na zkonfiskované panství v Krkonoších nedosáhl. ⁴⁰

Neologismy v excerpovaném materiálu:

⁴⁰ Schmiedtová 2010, s. 51 - 52

O půlnoci z 30. června na 1. července končí v NHL kontrakty a následuje hra na přeplácenou. MF Dnes, 3. července 2009

Má největší skupinu mimočeských hráčů v lize. MF Dnes, 20. července 2009

2.2.5. Slovní hříčky

Slovní hříčky často využívají zvukové podobnosti či shody dvou významem různých pojmenování, nebo mnohoznačnosti jednoho pojmenování. Hra se slovy (franc. calembour) je ozdobou hovoru i literárních děl a přihlíží k ní jak estetické hodnocení, tak stylistické studium.. Estetický účinek slovních hříček jest dán tím, že jsou zvláštním druhem vtipu.⁴¹

Slovní hříčky v excerpovaném materiálu:

Tour de France vládl Francouz. MF Dnes, 9. července 2009

Tour de France, nebo Tour de Astana? MF Dnes, 16. července 2009

Zítří namíří na Slavii „kolty“ Šeriff, tým z moldavského Tiraspolu. MF Dnes, 28. července 2009

Draví Blackhawks ulovili asi nejlepšího útočníka na trhu, s nímž se chystají co nejdřív dobýt Stanley Cup. MF Dnes, 3. července 2009

2.2.6. Knižní výrazy

Knižnost je spojení výrazu s projevy slohově nadnesenými, zvláště psanými. Nelze ji vymezit vztahením ke specifické stylové oblasti, neboť knižní prostředky mohou patřit do normy

⁴¹ Oberpfalcer 1928,

všech stylových oblastí kromě běžné komunikace. Příznak knižnosti se tak často spojuje s příznakem frekvenčním, knižní slova jsou slova řidší.⁴²

Knižní výrazy se v excerpovaném materiálu nevyskytly.

2.2.7. Odborná sportovní terminologie

Termín je pojmenování pojmu v systému pojmů některého vědního nebo technického oboru. Termín je také ukotven svou komunikační, resp. stylovou funkcí v lexikologii jazyka. Za základní vlastnost termínu se považuje spisovnost. Uplatňují se nejen ve sféře odborné, ale taktéž ve sféře publicistické a v běžném dorozumívání. Se vzrůstem jejich podílu ve slovní zásobě souvisí také proces terminologizace, respektive determinologizace.⁴³ Má funkci nominativní a kognitivní. Termín je také ustálen a fixován konvencí oboru a je identifikovatelný nezávisle na kontextu. Termíny se od výrazů neterminologických liší především tím, že k jejich porozumění je třeba specifického vzdělání, či přinejmenším zkušenosti. Způsob, jakým autor s termínem pracuje, je jedním z důležitých měřítek jeho vyjadřovací kultury.⁴⁴

Je těžké oddělit sportovní terminologii od slangu, určit, zda ten který výraz je ještě slangem, nebo už termínem. Pro charakteristiku dnešního sportovního slangu je také vhodné připomenout, že sportovní názvosloví je v moderní době cílevědomě propracováno a v klasických sportovních disciplínách i normováno.⁴⁵

Dobrym příkladem z excerpovaného materiálu je například výraz *párová čtyřka*, který pochází z veslování. Je zjevné, že tento výraz byl původně slangem, ovšem heslo *čtyřka* lze nalézt v Encyklopedii tělesné kultury s významem *veslařský člun pro čtyři veslaře*.⁴⁶ Výraz tedy terminologizoval. Podobné je to s výrazem *časovka*, který rovněž obsahuje Encyklopedie tělesné kultury jako heslo.⁴⁷ V excerpovaném materiálu se vyskytlo mnoho výrazů ze silniční cyklistiky, neboť právě probíhala Tour de France. Novináři běžně pracovali s pojmy lídr, domestik, vrchař, časovkář, které Encyklopedie tělesné kultury z roku 1988 ještě nezná. Tyto

⁴² Chloupek 1990, s. 145

⁴³ Karlík, Nekula, Rusínová 1995, s. 488

⁴⁴ Chloupek 1990, s. 182 - 183

⁴⁵ Hubáček 1981, s. 66 - 67

⁴⁶ Demeteroič 1988, s.112

⁴⁷ Tamtéž, s. 104

pojmy se ovšem vyskytují v Knize sportů, která popisuje pravidla všech současných sportovních disciplín (vyšla v roce 2009). Zde se kapitole věnované silniční cyklistice píše: *Většina týmů má svého lídra – jezdce, který má největší šanci na vítězství v závodu. Hlavním úkolem ostatních cyklistů v týmu je lídrovi pomáhat. Každý tým má vrchaře, sprintery, časovkáře a domestiky...*⁴⁸ Výraz lídr zřejmě již také terminologizoval, už vzhledem k tomu, že čeština nemá odpovídající slovo k dispozici. O tom svědčí také používání slova lídr v politické publicistice (stranický lídr, volební lídr apod.). Tento výraz je tak těžké jednoznačně zařadit, neboť může patřit mezi termíny, slangové výrazy, výrazy převzaté z politické publicistiky i mezi anglicismy. Slovník neologizmů toto slovo neuvádí, zahrnuje ovšem odvozené substantivum *lídrovství*, adjektivum *lídrovský* a verbum *lídrovat*.⁴⁹ Ostatní výrazy (vrchař, domestik, časovkář) jsou zřejmě na přechodu ze slangové vrstvy jazyka mezi termíny. Nový akademický slovník cizích slov⁵⁰ obsahuje pouze slovo *domestik*, ovšem pouze ve významu *domácí sluha, domovník*. V Moderním anglicko-českém slovníku sportovních výrazů však najdeme heslo *domestique*, které je překládáno jako domestik, nosič vody.⁵¹

Zajímavé je také slovo *sprinter*, které se jako termín používá v atletice (běžec na krátké tratě), ovšem v excerpovaném materiálu ho bez výjimky nahradil výraz *spurtér*. Toto slovo tak zřejmě terminologizuje ve významu *cyklistický sprinter*.

Sportovní termíny v excerpovaném materiálu:

Knapková byla členkou zlaté párové čtyřky. (veslování) MF Dnes, 7. července 2009

Časovka družstev. MF Dnes, 7. července 2009

Vzdor tomu, že z kádru zmizeli Švento, Fořt a na Jarolímův popud stoper Brabec. (fotbal) MF Dnes, 11. července 2009

Z třítydenních „etapáků“ dosud Raboň okusil na vlastní kůži italské Giro, ještě v roli domestik. (cyklistika) MF Dnes, 16. července 2009

⁴⁸ Kadlec, Kratochvíl 2009, s.357

⁴⁹ Martinová 2004, s. 229-230

⁵⁰ Kraus 2005, s. 185

⁵¹ Heřmanský 2003, s. 195

*Než by Boleslav postavila **zed'**... (fotbal) MF Dnes, 28. července 2009*

*Oblékal zelený dres pro nelepšího **spurtéra**. (cyklistika) MF Dnes, 27. července 2009*

*Jestliže by se z Čecha stal **domestik**, hůř se prosadí ve špičce. (cyklistika) MF Dnes, 27. července 2009*

*Sparta si hned od začátku aktivním **presinkem** vynutila tlak. (fotbal) MF Dnes, 30. července 2009*

*Už před tím mu ale „ukradl“ jistý gól, když Cissé udělal kličku Blažkovi, ve skórování mu zabránil výborným **skluzem**. (fotbal) MF Dnes, 30. července 2009*

3. Další jazykové prostředky sportovní žurnalistiky

V této části práce jsem se zaměřil na další charakteristické jazykové prostředky, kterých užívá současná psaná sportovní žurnalistika, a které byly zaznamenány v materiálu excerpovaném pro účely této práce. Tyto jazykové prostředky již – na rozdíl od jazykových prostředků v předchozí části této práce - nehrají roli v procesu automatizace a aktualizace a patří k nim *propria*, *hypokoristika*, *anglicismy*, *internacionalismy* a *užití synonymie*.

3.1. Propria

Vlastní jména (*propria*, *onyma*) jsou lexikální jednotky, „které v protikladu k apelativům (jménům obecným) na nepojmové bázi pojmenovávají komunikativně individualizované objekty. Hlavní funkcí těchto jmen je pojmenované objekty v rámci objektů téhož druhu individualizovat, ohraničit je tedy jako neopakovatelnou jednotku, dále diferencovat, tzn. odlišit od sebe jednotlivé prvky v rámci téhož druhu nezaměnitelným způsobem, a lokalizovat, zařadit pojmenovaný objekt do vztahů věcných, prostorových, sociálních, kulturních, ekonomických, historických. Z těchto hlavních funkcí vyplývají všechny

vlastnosti a systémové jevy, jež jsou charakteristické pro vlastní jména. Je ihned zapotřebí podotknout, že opozicí se zde nerozumí absolutní protiklad (proprií a apelativů), který by vedl ve svých důsledcích k tomu, že by bylo nutno pro obě sféry předpokládat např. vlastní svébytnou materiálovou bázi, nýbrž že jde o protiklad dvou různých způsobů vztahu mezi pojmenováním a pojmenovaným v rámci téhož jazyka.⁵²

Opakem proprializace je apelativizace (deonymizace). Představuje vztah, kdy se z onyma stává apelativum, vlastní jméno se tudíž stává slovem obecným. Jedná se o ztrátu propriálnosti, což se projeví i v grafice. Např. vztah Švejka→švejka. Apelativizace proprií slouží jako častý typ metafory či metonymie (např. biblické jméno Lazar se mění v obecné jméno lazar, tedy nemocný, trpící člověk).⁵³

Objekty, jevy, vztahy a skutečnosti, které nás obklopují, jsou primárně pojmenovány apelativně. Stojí v opozici ke kategorii objektů onymických. Každý z objektů apelativních se může stát objektem onymickým, a to v tom případě, že se ve společenské komunikaci vyskytne potřeba s tímto objektem zacházet jako s jednotlivinou. Ovšem ne každý onymický objekt se může změnit v apelativní. Zbavení individuality se dosáhne tím, že se zobecní jedna vlastnost, jeden příznak onymického obsahu propria, tedy jeden „onosém“.⁵⁴ Vzhledem k tomu, že proprií se v excerpovaném materiálu vyskytlo velké množství, nebude zde uveden jejich plný výčet, ale jen několik příkladů.

Příklady proprií v excerpovaném materiálu:

*Kdo čekal návrat mrštného a nepřekonatelného **Dominátora**, mohl být zklamán.* MF Dnes, 21. července 2009

*Sparta vs. **trojlístek**.* (podle znaku na dresech Panathinaikosu) MF Dnes, 21. července 2009

*Očekávaného soupeře **červenobílých** zná totiž dobře právě Sparta.* MF Dnes, 21. července 2009

*S tím zase nesouhlasí „**klokani**“ z Vršovic.* MF Dnes, 22. července 2009

⁵² Šrámek 1999, s. 11

⁵³ Tamtéž, s. 55

⁵⁴ Tamtéž, s. 13

3.1.1. Exonyma

Nedílnou součástí toponymické zásoby každého jazyka, a tedy i češtiny, jsou domácí podoby cizích zeměpisných jmen, tedy exonyma. Ta představují vzhledem ke svému charakteru specifickou skupinu vlastních jmen, kterou se zabývají zejména v souvislosti se standardizací zeměpisných názvů jak kartografové, tak i lingvisté. Zejména v poslední době je jim však značná pozornost věnována i ze strany novinářů, rozhlasových a televizních hlasatelů a veřejnosti vůbec.⁵⁵

Jako systémovou paralelu k výrazu exonymum lze utvořit označení endonymum... Veškerá zeměpisná jména tak lze vzhledem k postavení jazyka, v němž se užívá jistého jména geografického objektu, v oblasti, kde geografický objekt leží, rozdělit na exonyma a endonyma.⁵⁶

Domácí pojmenování zeměpisného objektu vzniká tehdy, jestliže se domácí obyvatelstvo dostává s tímto objektem do blízkého kontaktu, a proto považuje za nutné ho nějak odlišit od ostatních objektů stejného typu.⁵⁷

Právě sport a sportovní žurnalistika je jedním ze zdrojů kontaktu s názvy cizích zeměpisných objektů, neboť odtud pochází či zde působí slavní sportovci a sportovní kluby, nebo se zde odehrávají významné sportovní události. Například kdo z Čechů by znal název japonského města Nagano, kdyby se tam v roce 1998 nekonaly zimní olympijské hry? Díky vítězství českých hokejistů na prvním olympijském turnaji, na němž směli poprvé v historii startovat profesionální hráči ze zámořské NHL (a který byl díky tomu nazýván Turnajem století) zná toto exonymum (Nagano je minimálně exonymem grafickým, tj. takovým, které se sice vyslovuje stejně, jako v japonštině, ale jinak se píše), snad každý Čech a navíc se toto slovo stalo synonymem tehdejšího úspěchu.

Vzhledem k tomu, že čeští jazykovědci nejsou v současné době jednotní v tom, zda by se měly cizí zeměpisné názvy používat jako exonyma nebo endonyma, zůstává jejich používání v médiích na vnitřních pravidlech každé redakce. Uživatel jazyka by měl mít schopnost rozlišit situaci a v závislosti na ní užít buď původní, nebo domácí formu jména.

⁵⁵ Harvalík 2004, s. 101

⁵⁶ Tamtéž, s. 103

⁵⁷ Tamtéž, s. 104

Bude-li kladen důraz na přesnost a jednoznačnou orientaci, je na místě endonymum, v běžném rozhovoru je naopak vhodnější a přirozenější užívat exonyma. Takováto funkční diference a situační podmíněnost obohacuje výrazové možnosti jazyka a může být dalšímu vývoji exonym jedině ku prospěchu.⁵⁸

V případě sportovní žurnalistiky je ovšem třeba použít dvou a více názvů cizích zeměpisných objektů v jedné větě, přehledu, či tabulce. Dochází k tomu zejména při zpravodajství ze zahraničních fotbalových lig. Zde pak vzniká problém v tom, že část zeměpisných názvů měst klubů působících v jedné soutěži je vžitá v podobě exonym (většinou se jedná o větší města, jako Berlín, Mnichov) a druhá část v podobě endonym (či dokonce ani exonymum neexistuje – Mönchengladbach, Leverkusen). Co se týče deníků, z nichž byl excerpován materiál pro účely této práce, Mladá Fronta Dnes je v používání exonym a endonym nedůsledná. V tabulce německé fotbalové ligy nacházíme vedle sebe exonyma - Bayern Mnichov, FSV Mohuč, Werner Brémy) i endonyma, pro která čeština exonymum nabízí – 1. FC Köln (Kolín nad Rýnem). V anglické lize přichází v úvahu pouze exonymum Londýn, které však deník obchází označením klubů z hlavního města pouze názvem klubu (Arsenal, Chelsea), takže celá tabulka obsahuje pouze endonyma.

Nedůsledný je v případě zpravodajství z německé ligy také deník Blesk (Bayern Mnichov, ale FSV Mainz, 1. FC Köln), anglickou ligu řeší podobným způsobem jako Mladá Fronta Dnes.

Exonyma v excerpovaném materiálu:

Dalším na řadě má být špičák Franck Ribéry za miliardu korun, ačkoliv se na to Bayern Mnichov netváří. MF Dnes, 3. července 2009

..jeho (Hudlerovým) novým klubem bude Dynamo Moskva. MF Dnes, 9. července 2009

Pokud se Měňšov zázračně nezvedne v Pyrenejích... MF Dnes, 9. července 2009

Letos by v případě postupu vyfasoval v semifinále pravděpodobně Chorvatsko. MF Dnes, 10. července 2009

⁵⁸ Tamtéž, s. 123

První horskou etapu v Pyrenejích má Tour de France za sebou. MF Dnes, 11. července 2009

*V **Monaku** zase „dostal“ od Buttona celé jedno kolo.* MF Dnes, 14. července 2009

*Aby přežil **Alpy** se ctí, bude muset shodit kila.* MF Dnes, 16. července 2009

*Inter **Milán** vyhrál ligu s drtivým desetibodovým náskokem.* MF Dnes, 17. července 2009

*Úspěch v podobě stříbra z **Atén**.* MF Dnes, 20. července 2009

*Ve Slavii si vykopal smlouvu v **Hamburku**.* MF Dnes, 20. července 2009

Bolt pobláznil Paříž. MF Dnes, 21. července 2009

Paříž včera ukázala, že i génius stovky se má stále co učit. MF Dnes, 21. července 2009

*Zařídil **Salcburku** postup do další fáze kvalifikace o nejprestižnější pohárovou soutěž Evropy.*
MF Dnes, 23. července 2009

*V **Římě** padlo šest světových rekordů.* MF Dnes, 27. července 2009

*Ve své době bylo jeho vítězství ve Velké ceně stejně překvapivé, jako sníh na **Aljašce**.* MF Dnes, 30. července 2009

*Tím o 12 setin překonal vlastní zlatý výkon z Olympiády v **Pekingu**.* MF Dnes, 30. července 2009

*Závodníci v revolučních polyuretanových plavkách posouvají v **Římě** světová maxima jak na běžícím pásu.* MF Dnes, 30. července 2009

3.1.2. Hypokoristika

Hypokoristika jsou zdomácnělé obměny jmen vlastních a příbuzných, neboli vlastní jména osobní. S vlastními jmény osobními, jako jsou např. *Katka, Kačenka, Klárinka, Bára, Jája, Michalka, Míša, Marťa, Terka, Veru, Saša, Ali, Domča, Gábina, Jituška, Kamilice, Kiki, Lukyn, Péťa, Rady, Štěpa, Honzik, Zdenál, Tom, Filda, Kuba, Ondráš*, se v oficiální komunikaci neseťkáme (nebo alespoň bychom se setkat neměli). Jejich doménou je neoficiální, tj. domácí, důvěrné, přátelské prostředí. Česká onomastika definuje hypokoristika jako expresivní obměny neutrálního jména, a to propria (*křestního jména – Adam > Ád'a, příjmení – Brodský > Bród'a*), méně často apelativa (*kamarád > kámoš*), vhodné pouze pro neoficiální komunikační sféru.⁵⁹

Ve sportovní žurnalistice se hypokoristika užívají zejména pro označení největších a nejznámějších sportovních hvězd, které jsou tímto hypokoristikem označovány spoluhráči a trenéry a jsou tak známé, že je pro ně toto hypokoristikon typické a je známé a rozpoznatelné i sportovní veřejností. Asi nejlepším příkladem je proprium *Arnold* či jeho hypokoristikon *Arnie* označujícího někdejšího kulturistického šampióna a pozdější hollywoodskou hvězdu Arnolda Schwarzeneggera. V tuzemsku je často používaným sportovním hypokoristikem *Jarda*, kterým novináři označují největší českou hokejovou hvězdu Jaromíra Jágra.

Hypokoristika v excerpovaném materiálu:

„*Schumiho*“ návrat se tak jeví jako pochopitelný krok. MF Dnes, 30. července 2009

3.3. Anglicismy

Ve sportovní žurnalistice se vyskytují slova převzatá z jiných jazyků. Dominantní roli zde přitom hraje angličtina, neboť většina sportovních odvětví vznikla v Anglii či v anglofonním prostředí (fotbal, hokej, rugby, kriket, softball, baseball). Z tohoto důvodu – a také vzhledem k omezenému rozsahu této práce - se tato kapitola bude věnovat výhradně anglicismům.

Anglicismus je jazykový prvek přejatý z angličtiny do jiného jazyka nebo podle angličtiny v něm vytvořený.⁶⁰

⁵⁹ Pleskalová 2007, s. 150

⁶⁰ Petráčková, Kraus, 1995, s. 445

Prestiž angličtiny a její všeobecná znalost stoupla po roce 1989, ale anglická slova do našeho jazyka pronikala již dříve a podle doby přejetí se liší i jejich adaptace. Anglicismy se v češtině objevují již v 19. století (např. *manšestr*), ale většina jich přichází ve století 20. Slova jako *fotbal* (z *angl. football*), *hokej* (*hockey*), *klub* (*club*) či *puk* (*puck*), která byla přejata na počátku 20. století, naznačují, že znalost anglické výslovnosti nebyla obecně rozšířená, a proto se psané podoby slov řídí podle chybné „české“ výslovnosti anglických forem.⁶¹ Anglické lexikální přejímky pronikají i do oblasti sportu. Jsou to již dříve přejaté názvy jako *fotbal*, *volejbal*, *basketbal*, *hokej* či *tenis*, které se někteří pisatelé snaží reanglizovat (např. *basketball*, *tennis* či *voleybal*, *volleybal*, *woleybal* a *woleyball*). Ale proniká k nám i mnoho názvů sportů nových, zatím méně rozšířených (např. *Beach volleyball* i *beach volejbal*, *bowling* i *bouling*, *bungee jumping*, *banji jampink* i *bungee*, *floorball* i *florbal*, *paintball* i *pejnbol*, *paragliding* či *soft od softbal*). V poslední době se stala rozšířeným sportem jízda na „prkně“ v různých modifikacích, např. jízda na prkně opatřeném kolečky – *skateboard*, jízda na sněhu – *snowboard* či jízda na vodě – *wakeboard* (v korpusu se však vyskytuje jen nesprávná grafická podoba *waitboard*).⁶²

Většina názvů sportů jsou počestěné anglicismy (*fotbal*, *volejbal*, *basketbal*, *hokej*, *tenis*), z nichž některé sice mají české ekvivalenty (*kopaná*, *odbíjená*, *košíková*), ovšem mladý člověk upřednostňuje modernější anglicismus. Také v denním tisku, v televizi či rádiu téměř vždy uslyšíte o *fotbalu*, ne o *kopané*. Vedle „modernosti“ je pádným důvodem také mezinárodnost. U sportu potom obzvlášť z důvodu různých mezinárodních utkání, olympijských her, mistrovství světa či Evropy. Vezmeme-li v potaz například fotbalovou Ligu mistrů, které se účastní fotbalové týmy z celé Evropy, mezinárodní terminologie je přímo nutností. Většinou počestěné anglicismy se objevují také u názvů způsobů hry u různých sportů (*bekhend*, *ofenzíva*, *defenzíva*, *bek*, *centr*). Důvodem je opět mezinárodnost a přesnost označení. Poněkud kuriózním případem jsou potom hokejové fauly. Jejich názvy jsou totiž buď přeložené do češtiny (např. *nedovolená hra vysokou holí* – *high stick*, *hrubost* – *roughing*, *hákování* - *hooking*) nebo se jedná o počestěné anglicismy (např. *krosček* – *cross-checking*, *bodyček* – *body-checking*). Za zmínku stojí také výraz *gólman* (*brankář*), které sice připomíná angličtinu, ovšem pravděpodobně se jedná o původní český výraz.⁶³

Vzhledem k četnosti anglicismů typu fotbal, hokej, tenis a podobně není níže uveden jejich plný výčet v excerpovaném materiálu, ale pouze několik příkladů

⁶¹ Nekula 2005, s. 263

⁶² Živná 2009, s. 27

⁶³ Dostálová 2010, s. 35

Příklady anglicismů v excerpovaném materiálu:

Fotbalová reprezentace je dál bez kouče. MF Dnes, 3. července 2009

Synek ovládl společně s Václavem Zittou dvojskiff. (závodní párová loď pro jednoho veslaře)
MF Dnes, 7. července 2009

.. s příslibem herního comebacku.. MF Dnes, 9. července 2009

Už dnes je na řadě debl (čtyřhra). MF Dnes, 11. července 2009

Devětadvacetiletý bek hrál naposledy za Slovan Bratislava. (obránce) MF Dnes, 21. července 2009

3.4. Internacionalismy

Internacionalismy neboli lexikální jednotky cizího původu⁶⁴ pronikají do jazyka sportovní žurnalistiky jednak díky původu sportovních disciplín v cizích jazykových oblastech (byť zde se v největší míře uplatňují zejména anglicismy), ale také díky častému mezinárodnímu kontaktu také ve sportovní oblasti. Internacionalizace slovní zásoby nepředstavuje nějaký náhodný proces, jde o výsledek mezinárodního kontaktu v oblasti politické, kulturní a ekonomické. Ve slovní zásobě evropských jazyků nacházíme díky tomu značné množství podobných slov, tzv. internacionalismů. Nejvíce to můžeme pozorovat právě v sektoru politickém, ekonomickém, technickém, vědeckém a kulturním. Převážně se jedná o slova každodenního použití představující variantu společného jazyka. Také většina názvů vědních oborů se řadí k internacionalismům.⁶⁵

Internacionalizace je navíc jednou z výrazných, můžeme říci v dnešní době dominantních tendencí rozvoje slovní zásoby slovanských jazyků.⁶⁶

⁶⁴ Jílek 2000, s. 29

⁶⁵ Tesařová 2010, s. 54

⁶⁶ Tichá, Rangelova, 2003, s. 18

Internacionalismy v excerpovaném materiálu:

*Rozhořela se velká debata, zda se tradiční grandslam nedopustil necitlivého **faux-pas**.* MF Dnes, 2. července 2009

3.5. Synonymie

Synonyma jsou slova, jejichž význam obsahuje stejné pojmové prvky (mohou se však lišit například expresivním příznakem), popř. u dokonalých synonym i tytéž významové prvky.⁶⁷

Synonymie v excerpovaném materiálu:

Největší evropský svátek golfu už začal. (British Open) MF Dnes, 17. července 2009

*Například v roce 1997 se do **nejcennějšího trikotu v cyklistice** oblékl Cédric Vasseur. (žlutý dres pro vedoucího jezdce na Tour de France)* MF Dnes, 17. července 2009

*První branku dostal až ze **dvaatřicáté střely mířící na jeho klec**. (branku)* Dnes, 21. července 2009

*Očekávaného soupeře **červenobílých** zná totiž dobře právě Sparta. (Slavia)* MF Dnes, 21. července 2009

*Zařídil Salcburku postup do další fáze kvalifikace o **nejprestižnější pohárovou soutěž Evropy**. (Liga mistrů)* MF Dnes, 23. července 2009

Sedminásobný vítěz závodu. (Lance Armstrong, Tour de France) MF Dnes, 23. července 2009

*Provedl tým přes předkolo do **prestižní milionářské soutěže** (Liga mistrů).* MF Dnes, 30. července 2009

⁶⁷ Vladimír Šmilauer a kolektiv 1978, s. 793

*Do světa formule 1 se senzačně vrací ten **nejúspěšnější z nejúspěšnějších**. (Michael Schumacher, formule 1) MF Dnes, 30. července 2009*

*Vypadne-li se silným soupeřem v posledním předkole **Champions League**, zahraje si Evropskou ligu. (Liga mistrů) MF Dnes, 30. července 2009*

*Kráčí s přezdívkou odkazující na **německého fenoména**. (Michael Schumacher, formule 1) MF Dnes, 31. července 2009*

4. Závěr

Cílem této práce bylo pokusit se prostřednictvím lexikální obsahové analýzy vymezit jazykové prostředky charakteristické pro současnou psanou sportovní žurnalistiku. Za tímto účelem bylo excerpováno více než 600 případů užití jazykových prostředků ze sportovní rubriky deníku Mladá Fronta DNES z měsíce července 2009. Zkoumání excerpovaného materiálu prokázalo časté užití automatizovaných jazykových prostředků, zejména publicismů, zatímco frazémy byly používány v míře mnohem menší.

Ve snaze o aktualizaci používali sportovní žurnalisté Mladé Fronty DNES nejčastěji nespisovná (v tomto případě míněna slova obecné češtiny) a slangová slova. Právě tyto dvě kategorie byly z sledovaných jazykových prostředků zastoupeny jednoznačně nejčastěji. V případě slov obecné češtiny - a s ohledem na skutečnost, že jde o seriózní deník – je toto zjištění poměrně překvapivé a alarmující.

Z nepřímých pojmenování se suverénně nejčastěji objevovaly metafory, z nich pak byla nejčetnější metaforická verba. Je to zřejmě důsledkem toho, že ve sportu jde především o akci, činnost, kterou popisují právě verba, a která je v jednotlivých sportovních disciplínách a odvětvích dlouhodobě stejná či podobná, proto jsou tato verba ve snaze o neotřelé vyjádření často metaforizována.

Poměrně překvapivý byl velmi nízký počet neologismů, v excerpovaném materiálu byly nalezeny pouze dva. Do určité míry to lze vysvětlit tím, že nová slova, která pronikají do sportovní oblasti, se rychle zařazují do slangové vrstvy lexika, popřípadě terminologizují.

Vzhledem k vynechání přímé řeči trenérů a sportovců z excerpce se ve zkoumaném materiálu téměř nevyskytla hypokoristika.

Jedním z problémů, na které jsem při psaní této práce narazil, byl fakt, že některé jazykové prostředky spadají do více kategorií současně. Například prostředky slangové

vznikají využitím nepřímých pojmenovacích postupů a tak by měly být zařazeny nejen do kategorie slangových výrazů, ale také mezi nepřímá pojmenování. Za účelem zachování přehlednosti této práce k tomu ovšem nedošlo.

Podobná je situace s jazykovými prostředky, které sportovní žurnalistika čerpá z jiných oblastí lidské činnosti, které však z lexikálního hlediska patří do kategorie nepřímých pojmenování. Jejich užití je ovšem – zejména v případě jazykových prostředků typických pro oblast vojenství či pro historii – pro sportovní žurnalistiku tak typické, že byly zařazeny zvlášť.

Při práci s poměrně obsáhlým excerpovaným materiálem se vyskytl také problém s jednoznačností zařazení některých jazykových prostředků. Tento problém je již naznačen v kapitole 2.2.7. *Odborná sportovní terminologie*, kde je vysvětleno, že není možné zařadit některé jazykové prostředky jednoznačně mezi termíny, respektive slangová slova. U některých výrazů jsem se pokusil doložit jejich případnou terminologizaci hledáním v odborné sportovní literatuře, ovšem podrobnější analýza nebyla vzhledem k rozsahu a zaměření této práce možná. Domnívám se, že tato problematika by stála za podrobnější rozpracování například v magisterské práci. Dalším z možných směrů, kterým by se dalo na tuto práci navázat, je srovnání použití jazykových prostředků sportovní žurnalistiky seriózního a bulvárního periodika.

5. Seznam použité literatury:

Použitá literatura:

BEČKA, Josef Václav. Česká stylistika. Praha : Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.

BEČKA, Josef Václav. Sloh žurnalistiky. Praha : Novinář, 1986. ISBN

ČMEJRKOVÁ, Světlá, et al. Čeština, jak ji znáte i neznáte. Praha : Academia, 1996. ISBN 80-200-0589-7.

ČERMÁK, František. Idiomatika a frazeologie češtiny. Praha : Univerzita Karlova, 1982.

ČERMÁK, František et al. Slovník české frazeologie a idiomatiky. Praha : Academia. 1994. ISBN 80-200-0503-X.

DEMETEROVIČ, Ernest et.al. Encyklopedie tělesné kultury. Praha: Olympia, 1988.

- HARVALÍK, Milan. Synchronní a diachronní aspekty české onymie, Praha : Academia, 2004. ISBN 80-200-1253-2
- HEŘMANSKÝ, Jaroslav. Moderní anglicko-český slovník sportovních výrazů. Brno : Barrister&Principál, 2003. ISBN 80-86598-46-2.
- HRABÁK, Josef. Poetika. Praha : Československý spisovatel, 1973.
- HUBÁČEK, Jaroslav. Malý slovník českých slangů. Ostrava : Profil, 1988.
- HUBÁČEK, Jaroslav. O českých slanzích. Ostrava : Profil.
- HUGO, Jan et al. Slovník nespisovné češtiny. Praha : Maxdorf, 2009. ISBN 978-80-7345-198-1.
- CHLOUPEK, Jan et al. Stylistika češtiny. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990.
- JANOVEC, Ludvík. K projevům jazykových vývojových tendencí v současné češtině. Naše řeč 2, ročník 90/2007.
- JÍLEK, Viktor. Lexikologie a stylistika. Olomouc, 2003.
- JÍLEK, Viktor. Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace. Olomouc, 2004.
- JELÍNKOVÁ, Tereza. Psychologie sportu a sportovní žurnalistika. Bakalářská práce. Olomouc, FF UP, 2006.
- JELÍNKOVÁ, Tereza. Jazykové prostředky sportovní žurnalistiky deníku Rovnost. Magisterská práce. Brno, FSS MU, 2008.
- KADLEC, Peter, KRATOCHVÍL, Jiří. Kniha sportů. Praha : Euromedia Group, k.s. – Knižní klub, 2009. ISBN 978-80-242-2558-6
- KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana. Encyklopedický slovník češtiny. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X.
- KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka. Příruční mluvnice češtiny. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995.
- KRAUS, Jiří, et al. Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Praha : Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2.
- MARTINCOVÁ, Olga et al. Nová slova v češtině – Slovník neologizmů. Praha : Academia, 1998. ISBN 80-200-1168-4
- MLČOCH, Miloš. Charakteristické rysy jazyka psané sportovní žurnalistiky. Olomouc : Univerzita Palackého, 2002. 44 s. ISBN 80-244-0397-8.
- MLČOCH, Miloš. Sportovní reportáž jako typ komunikační situace (Analýza pořadu s mikrofonem za hokejem). Konference Hovorová podoba jazyka v médiích, Nitra 11. – 12. 9. 2007.

NEKULA, Marek. Anglicismy v češtině. In: Viereck, W. – Viereck, K. – Ramisch, H.: Encyklopedický atlas anglického jazyka. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan et al. Encyklopedie praktické žurnalistiky. Praha : Libri 1999. ISBN 80-85983-76-1.

OBERPFALCER, František. Vzor. Naše řeč 6, ročník 12/1928.

PETRÁČKOVÁ, Věra, KRAUS, Jiří. Akademický slovník cizích slov. Praha : Academia, 1995.

PLESKALOVÁ, Jana. Hypokoristika v češtině. Přednášky a besedy z XL. běhu Letní školy slovanských studií, 2007.

SCHMIEDTOVÁ, Věra. Čeština jak ji neznáte. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-990-4.

ŠMILAUER, Vladimír et al. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha : Academia, 1978.

ŠRÁMEK, Rudolf. Úvod do obecné onomastiky. Brno 1999.

ŠVÁBOVÁ, Zuzana. Prvky persuasive ve zpravodajství Hospodářských novin. Diplomová práce. Brno, FSS MU, 2007.

TESAŘOVÁ, Alena. Internacionalismy jako možnost rozvíjení slovní zásoby u německých mluvčích učících se česky. Diplomová práce. České Budějovice, PF JČU, 2010.

TICHÁ, Zdenka, RANGELOVA, Albená. Internacionalizmy v nové slovní zásobě. Sborník příspěvků z konference, Praha, 16. – 18. června 2003.

ŽIVNÁ, Tereza. Anglicismy v Korpusu soukromé korespondence. Bakalářská diplomová práce. Brno, FF MU, 2009.

Internetové zdroje:

Český rozhlas [online]. 2011 [cit. 2011-20-02]. Jazykový koutek. Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/plzen/jazykovykoutek/_zprava/752420>.

Digizone [online]. 2011 [cit. 2011-04-04]. Tiskové zprávy. Dostupné z WWW: <<http://www.digizone.cz/tiskove-zpravy/pres-milion-divaku-sledovalo-na-ct2-finale>>.

Mediaprojekt [online]. 2011 [cit. 2011-17-04]. Dostupné z WWW: <radiotv.cz/p_tisk/s_obecne/mediaprojekt-iiiivq-2009-blesk-opet-vedodi-ctenosti-tisku/>

Česká televize [online]. 2011 [cit. 2011-30-03]. Dostupné z WWW: <http://img8.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocn_i_zpravy/zprava2009.pdf>